

НОВА ЗЕТА

Књижевни Мјесечни Лист.

Амо живо цвећу поитајте,
Па га с' млади пуно накидајте,
Да вам путем дивно замирише,
Да вам срце за кућом уздише!

Бранко.

У Царском Двору.

Овђе барем славенски цар столује!
Слава Богу! Славјан господује!

Медо Пуцић.

Руски Царски Дом прославио је пир Великога Књаза Петра Николајевића и Свијетле Књегињице Милице са свијем својим сјајем.

На 26 јула у Петерхофу Велика су се окупили осим свијех чланова Царске Куће, шљедећа својга Царска са стране: Краљица грчка Олга Костантиновна са својом кћерком принцезом Маријем, Велика Књагиња Марија Александровна, Војвоткиња Единбуршка са својим супругом Војводом Алфредом Единбуршким и Велика Књагиња Анастасија Михајиловна, В. Војвоткиња Мекленбург-Шверинска са својим супругом Великим Војводом Мекленбург-Шверинским; даље сви велики заступници свијех дворова из Петрограда у потпуној гали, и међу њима персијски велики посланик Мирза-Махмут-хан, који је том приликом донио и предао нашем Господару лик Шахов у брилантима а Књазу-Нашљеднику Данилу орден Лава и Сунца у брилантима од стране свога Господара; па Митрополит петроградски Исидор са Владикама Хермогеном псковским, Германом кавкаским и Маркелом полоцким, члановима св. Синода, и придворним свештенством; и најпослије чланови државнога савјета, министри и остали војени и грађански великодостојници.

Петерхоф је био искићен заставама руским и црногорским, а зором је рика из топова објавила Русији велико весеље Царскога Дома; па су топови пуцали, кад су младенци одили на вјенчање, па преко благодерења послије вјенчања, па кад се пило за трпезом у здравље Цара и Царице, нашега Књаза и Књагиње, Младенаца, свега Царског Дома, свију високих гостију, високог свештенства и свега вјернога народа. А по свој пространој Русији тај дан су се са величанственијех храмова божих звона весело одзивала.

Ми ћемо овдје донијети нека мјеста из описа те свечаности од једнога очевитца Србина, што је биоградска Велика Србија донијела у подлистку свога 32 броја.

„Док су се гости искупљали у Петерхофу, стојао је младожења Велики Кнез Петар Николајевић пред својим Оцем у свом љетниковцу Знаменци, да прими благослов. Болан отац, који није могао бити на вјенчању благосиљао је сина и предао му по руском обичају икону Спаситељеву.

„Око два сата довезла се Кнегињица Милица из дворца, у ком станује Кнез Никола у велики петерхофски дворац. У красној соби чекале су Невјесту грофица Строгонова, баронеса Будберг и гђица Најком, да је обуку. У соби је био стари тоалатни прибор донешен из Еремитажа, најславније царске галерије старина. Тај прибор је историјска ријеткост. Пред њим се облачила на вјенчање још Царица Ана Јовановна; а од тог времена краси он гардеробу свију иностраних принцеза, кад се облаче на вјенчање, ступајући у чланове царске породице. Ту се налазило вјенчано одијело пошивено ружичастом материјом, извезено бијелијем античнијем круницама и украшено ружичастим лентама. На једном столу лежала је велико-кнежевска круна и дијадема из крупног драгог камења с красним црвеним каменом у средини; на другом столу налазиле су се минђуше и остали накити из драгог камења — царски дар младој невјести на вјенчање. У другој соби стојала је икона нерукотвореног Спаситеља у златној ризи са бриљантима око главе и икона Теодоровске Мајке Божје у златном раму са вијенцем од драгог камења и хљоб и со на златном тањиру. Те иконе и хљоб и со добила је Кнегињица Милица по руском обичају на дар.

„Народа сваки час све више. У влаћаним кочијама јуре Велики Кнежеви и Кнегиње у богатом руском одијелу народном. Далеко сикћу водоскоци и хуји вода са вјештачких водонада . . .

„Кад дворске госпођице јавише, да је невјеста обучена, уведе Кнез Долгоруки младожењу у одаје Кнегињице Милице, а мало за тијем указа се диван риједак призор.

„Над морем загрмљеше топови — сватови кренули у цркву. Не знаш, што прије да погледаш, у лице високих гостију, у лијено руско одијело, у јуначки изглед наших соколова, ил' у богате токе црногорске. Од злата и драгог камења очи засијенуле: сунце бије у прси сватовима, па сјај не да у себе гледати. Некад у давна времена свијетле прошлости наше, овакве сватове скупљали су краљеви и цареви српски!

„Најпрва иде Царица руска, узор жене и матере, под руку с Кнезом Николом. На Царици богато одијело од сребрнкасте тканине, златом извезене. На грудима јој лента Катеринина и орден Св. Андрије на ланцу — носи га она прва последије Катерине Велике. На лицу јој читаш срећу и задовољство. Кнез Никола у народном одијелу црногорском, изгледао је као прави јунак, узор оца и владара. На грудима му руска лента и орден Св. Андрије на ланцу. За њима корача Император Александар III с грчком Краљицом. За њима корачају Велики Кнежеви и Кнегиње. Невјеста је имала на себи краљевски плашт оперважен „горностајем“ и Катеринину ленту. На глави јој круна и дијадема. Невјести су носили шлеп четири камерхера а крај шлепа држао је шталмајстор Великог Кнеза Николаја Николајевића старијег. Кнегињица Стана ишла је у црногорском народном одијелу под руку са својим заручником Великим Кнезом Романовским Ђорђем Максимилијановићем.“

Још је већи сјај одсијавао са царске трпезе. Срећни младенци сјеђели су

између Цара и Царице, па редом остали Височанствени гости. Према њима сједио је Петроградски и Новгородски Митрополит Исидор, а до њега главнокомандујући церским станом генерал-адјутант Рихтер, па германски велики посланик, генерал Швајниц, енглески велики посланик Сер-Моријер, дански посланик генерал Кијер, грчки посланик књаз Маврокордато, Војвода Божо Петровић, и остали великодостојанственици редом; а с лијеве стране митрополиту сјеђели су три владике, министри Дељанов просвјете и Гирс иностраних дјела, Побједоношчев, па редом остали великодостојанственици.

Осим дворских пажа сваког Височанственог госта дворили су за трпезом по два највиша дворска чиновника. Ми ћемо само споменути неколика позната имена. Ту су били граф Шувалов, граф Неселроде, граф Бабрински, књаз Голицин, књаз Дондуков-Корсаков, Толстој.

Сви гости су за трпезом имали црногорске ордене, као што су при вјенчању руске. На трпези је било све златно посуђе.

Веле, да одавно у Царскоме Двору није било оваквога сјаја, у ком се најбоље огледа радост Царског Дома на овоме знаменитом пиру.

Па као да се та знаменитост још више изрази, овом приликом испрошена је и након четири седмице вјенчана Кнегињица Стана са Њ. Ц. В. Књазом Романовским Ђорђем Максимилијановићем, Војводом Лајхтембершким, првијем рођаком Царевијем.

Кад смо се растављали са Кнегињицом Милицом, ко је могао и слутити, да ће и Свијетла Кнегињица Стана, која је своју сестру на вјенчање пратила, и она с њоме у Царскоме Дому останути!

Обје ове наше Кнегињице данас су Царска Височанства. Ми ћемо овдје донијети као историјски знаменити докуменат шљедећи Царски Манифест поводом првога пира:

CRNOJEVIĆ

ПО ВОЖЛОЈ МИЛОСТИ

МИ АЛЕКСАНДАР ТРЕЋИ,

Император и Самодржац све Русије, Цар пољски, Велики Књаз Финландски и т. д. и т. д. и т. д.

Објављујемо свијема вјернима нашима народима.

Дана 26 овога јула, у цркви Великог Петерхофског дворца, у Нашем присуству, свечано је свршена брачна свеза Његовог Императорског Височанства Великога Књаза Петра Николајевића са кћерком Његовога Височанства владајућега Књаза Црне Горе, Кнегињицом Милицом Николајевном.

Јављајући овај радосни за Наше срце догађај, и наређујући да се супруга Великога Књаза Петра Николајевића Милица Николајевна има називати Великом Књагињом с насловом Царског Височанства, Ми смо потпуно убјеђени, да ће вјерни Наши поданици сјединити топле своје молитве с Нашима к Свемогућему и Свемилосрдноме Богу за трајну срећу милијема срцу Нашему младенцима.

Дан у Петерхофу на 26 јула године од Рођења Христовога хиљада осамстотина осамдесет девете, а од Нашега Царевања девете.

Александр.

До сада се српски народ тјешо, поносио и радовао само кад би поми-слио на Русију и на моћ и славу Цара рускога, па је на уста свога пје-сника радосно клицао :

Овђе барем славски Цар столује!
Слава Богу! Славјан господује!

Па који би пјесник изразио данас утјеху, понос и радост тога народа, који је дочекао, да види ово весеље и сјај, којим се његове рођене кћери дочекују у Царскоме Двору, — да види ову крвну копчу између царско-руског и књажевско-српског владајућег Дома!

Наши осјећаји могу наћи одушке тек у топлијем молитвама, да Свемо-гући удијели трајну срећу Височанственијем Младенцима; да благослови породичку свезу између Дома Романова и Петровић-Његоша; да Им срећно буде ово весеље!

О својење Бара.

Спјевао

Симо Поповић.

IX. Освојење.

Деспот Ђурђа бјели двори
Покрај мора некад били,
Ђе су српски витезови
Често с старцем силазили.

Ту весело лов ловили
По алузи од маслина,
Ту јуначки збор водили
Покрај купе добра вина.

Заставе се српске виле
Испред двора свуђ по мору;
Усклици се српски чули
И у поље и у гору.

Ал' времену пала крила
Под бременим српске славе...
И деспотов двор се сруши
У развале од државе.

Зидине му покри бршљан,
Сави кућу муклом ћуку —
Ил' да с' муци људској руга,
Ил' да љуства гласи муку.

На те исте рушевине
Сад је опет кула танка —
Врјеме гради и разгради
И све снује без престанка.

Селим бега барског силна
То је кула поносита;
Селим бега цара мала,
За Султана што не пита.

Што је крста око Бара
Измеђар је све то бегу,
А Турчин му бич у руке,
С којим држи крст у стегу.

Дворови му под град барски,
А теферич ово само,
Ал' сад ће су бегу куле?
Беговање бегу камо?

Из града је гледа' сарај,
Црногорци ће му пале,
А на мору с куле танке —
Кнез му гледа тихе вале.

Јутрос рано на кулу је
Кнез скупио све главаре,
Убојнике младе, храбре,
Војсковође мудре, старе.

И весело Кнез им збори:
„Под градом смо два мјесеца;
Данас ваља судба града
Оштром сабљом да с' прес'јеца.

Чекао сам да Божића
Благи дани само мину,
Па да војску одморену
Пустим граду на зидину.

Прослависмо јуче Божић —
Сад на ноге, соколови!
Весео је Божић Србу —
Ал' ниједан као ови!

Нешто ми је срце пуно
Узиграло ка' икада; —
Но на ноге, о јунаци,
Данас ћемо посред града.“

И пред кулу Кнез ишета,
Бе га чека хат наредан;
Прекрсти се да узјаше,
Кад приступи војник један.

„Једна була, Господаре,
Добјегла је сад из града,
Хоће тебе, а били смо
Узмичућ' је на сто јада.

Хоће за град да ти збори,
И за једног роба моли;
Сиротица вазда плаче,
Баш на срце да заболи.“

Кнез се руком у џеп маши:
„На, ово ћеш були дати;
И роба јој нађи одмах,
Па нека се дома врати.

А што за град да ми прича?
Да с' у једну ст'јену слио,
Да ће рањен мртвог носит' —
Наш ће бити ка је био.“

И ободе Кнез зеленка,
А сва војска за њим скочи,
У час исти ка' од муње
Забљеснуше сваком очи.

Плам ужасни небу с' диже
Са облаком густа дима,
А стравични тутањ јекну
Широм мора и брдима.

И сва војска зачуђена
Осврну се и застаде —
Виђе кулу Селимбега,
У трен ока плану, паде.

Једна миса сваког прође,
— Од те мисли свак протрн'о:
Је л' случаја игра страшна,
Ил' душмана дјело црно!?

Кнез им мутне мисли позна',
Па се тихо насмијао:
„Где Ђурђева двора темељ,
Што се данас узиграо!

Весели се доласку нам,
Радује се свом обнову!
Турска кула дотежа му,
Стресе кулу Селимову.

Весели се стари каме!
И биће ти, што ти с' слуги —
На тебе ћу, ако Бог да,
Љепше дворе подигнути!“

Па ка' ништа да се не зби —
— А у себе Бога хвали!
Кнез са војском напр'јед пође
Док весели под Бар пали.

— Тек што стиже — топ загрмје
И град сину усред плама,
Лав млетачки задрхтао
Над гвозденим капијама.

Страшна јека од топова,
А кукњава у град грозна;
Град се брани, ал' све тише —
Смртна му се ура позна!

Плам топовски са бедема
Још један пут само плану;
Дах пошљедњи граду то је —
Затресе се, па изда'ну ...

Преста и топ црногорски,
 Мир са градом да подјели;
 Распучи се дим над градом —
 Виђе с' на њем барјак б'јели.

Тишина је мукла свуда,
 Ал' за дуго не потраја, —
 У војсци се црногорској
 Свуђ весела диже граја.

Са шкрипњавом муклом на град,
 Ка' умирућ град да јечи,
 Капија се тешка диже —
 Пут већ ником да не пр'јечи.

Први паша изиша' је,
 А бегови за њим сви су,
 И проз војску црногорску
 Право Кнезу одили су.

На шанцу их Кнез дочека;
 Јуначко је шанац мјесто,
 А јунаку владаоц
 Ичницији он је ирјесто.

Дубоко се наша клања,
 Турци редом теменишу;
 У час ови осјетипе
 Од све муке муку вишу.

Тешко ли је побјеђеном
 Стат' пред лице побједнику;
 Све јунаштво борбе пусте
 У скрушеном гине лику.

Једном паша диже очи,
 Па их стидно опет спусти;
 Груди му се таласају,
 Дрхтећ гласом тек изусти:

„Град ти царев предајемо...“
 И не мога р'јечи више —
 Јецање му глас угуши,
 А сузе га свег облише.

И отпаса сабљу бритку,
 Дрхтећом је руком даје —
 А та иста рука у бој
 Силно л' шњоме играла је.

„Држи сабљу, за тебе је!
 — Кнез му благо одговори. —
 И кад пада усдиже се,
 Ко се храбро ка' ви бори!

Твоје сузе ц'јеним, пашо,
 Јунака те диче, оне!
 Срца слаба и невјерна
 Такве сузе не изгоне.

Твом и твоје војске храбре
 Јунаштву ће свака да с' диви;
 Ове страшне развалине
 Споменик су вама живи.

С чашћу за то ја ве пушћам
 Преко мојих свуђ граница;
 Ка' робове не држим ве,
 Но јунаке св'јетла лица!“

Живну паша и сви Турци
 На те р'јечи дична Кнеза;
 У срца им пробуђена
 Благодарност р'јеч одвеза:

„Хвала, Кнеже, на милости,
 На јуначкој части хвала!
 Витештву ти сваку срећу
 Божја рука наододала!“

И сад Турке Кнез отпушта,
 А хата се свога прима,
 Па са војском у град уђе,
 Пун још жива огња, дима.

На сред града устави се
 И подиже калпак с главе
 И пут неба очи диже,
 Божју милост да прославе!

А радосна војска ц'јела
 Громко кликну: ура! ура!
 Славећ' Кнеза побједника
 Радости се диже бура...

Ж и в и м р т в а ц .

Повјест

графа М. Толстоја.

Браћајући се у Москву из Нижегород-Новограда жељезницом, примјетим у једном углу Владимирске станице монаха, који пажљиво читаше књигу, по свој прилици — молитвеник. — Изглед старца учиње ми се особитим; сиједа коса и бијела као снјег брада као да би противоречиле — већма живахном, управо млађахном погледу његови велики црњи очију. Пошто је готов био с читањем и затворио књигу, приближим се к њему и, из разговора дознадем, да је он јеромонах Г... устроитељ *** пустињског самостана, да иде у Петроград послом свог обиталишта; да монашествује већ више од 30 година и, како је у пређашњем мирском животу био официјером лејб-гвардије *** пука.

— Како се је то случило, упитам га ја, да Ви од гвардијског официјера постанете монах? Без сумње, у вашем животу треба да се је догодило штогод необичнога. —

— Драге воље причао бих вам — одговори О. Г..., историју о мом животу, или боље, о милости Божјој, која се осмехнула на мене грешног; али прича ће моја бити дуга. — Брзо ће да zazвони звоно и ми ћемо се морати растати. Ми смо као што видите у особним вагонима.

Ја се премјестим и сједнем у вагон мог сабесједника. Срећом, тамо не бјеше никог до нас двојице и он ми исприча сљедеће:

— С тугом и са стидом ја се сјетим моје прошлости, — тако поче О. Г... — Ја сам се родио у отмијеној и богатој породици; отац ми је био генерал В., а мајка по роду кнегиња Г. — Било ми је седам година, кад ми је отац умрѐо од ране, коју је добио у Лајпцијском рату; мајка

ми је умрла још раније. Правим сираком поступим ја на васпитање код моје бабе кнегиње Г. Ту ми нађу учитеља Француза, занешеног републиканца, који је добјежао у Русију од гилотине. Овај самозвани философ, немаше ни најмањег појма о Богу, о безсмртности душе и о наравственим дужностима човјека. — Шта сам могао научити од таквог учитеља? — Говорит француски с париским нагласком, мајсторски играти — танцовати —, држат себе у друштву добро и друго остало — на што ми је сад страшно и помислити. Баба — стара дама вишег сталеза — и остала својта љубили су несташног дерана, и нико од њих ни подозревао није, колико се гадне покварености и сваког пређевременог поганства крије под красном спољашњом углађеношћу. —

Кад сам навршио 18-ту годину, ја сам већ био јункер (кадет) у гвардијском пуку и власником једног имања, на коме је живјело 2000 душа под надзором мог стрица, који је мајсторски знао расипати новац и који је такођер и мене научио био тој лакој вјештини. На скоро постанем ја и барјактаром у томе пуку. Кроз 2 године вјерим се са кнегињом ***, једном од првих љепотица тога времена. — Али промисао Божја мене је одредила била други пут; Бог се је смисловао над мојом убогом душом!

На неколико дана прије означеног дана за вјенчање, 15 септембра *** год., ја се вратим кући с дворске страже. Дан је био прекрасан; ја оставим коња и пођем цјешке Невским Проспектом. Био сам нешто зловољан, груди су ми биле испуњене неком непоњатном злослутњом, некакво мрачно предосјећање обузимало ми је душу.... Пролазећи покрај Казанске саборне цркве, уђем

унутра: први пут од рођења сад се јави у мене жеља, да уђем у цркву и да се помолим Богу. Ја и сам не знам, каки се је то случило, али ја сам се молио усрдно пред чудотворном иконом св. Богородице; молио сам се, да отклони од мене сваку могућу опасност у срећи мог брачног живота. При изласку из цркве заустави ме једна жена, сва у дронцима, држећи одојче на рукама — молећи ме за милостињу. До тадар ја сам био немилостив на спрам сиротиње; али тога пута, ја сам се сажалио на сироту жену, дао јој новаца и реко — моли се за мене. Идући даље, ја почнем осјећати неку слабост, час ватра, час опет студ почне ме обузимати, и био сам јако растрешених мисли. Једва дођем до квартира, и паднем у безсвијест, на ужас мог вјерног Степана, који се налази код мене још од моје бестинства и, који ме много пута (Ах! али узаман) одвраћао од доста неваљалих навика. Шта је даље било — не памтим; само сјећам се као у сну, да су ме окружавали доктори и још неколико људи и да ме је ужасно глава бољела и све као да се је около мене окретало. Најпосље сасвим обесвијестим. Та бесвијест држала ме је (како сам доцније дознао) — 12 дана, и онда као да се пробудим. Био сам у пуном самосазнању, али нијесам имао силе да отворим очи и да погледам, устију није сам могао одклопити и дати о себе каквога гласа, нијесам могао ни чим показати ни најмањег знака о животу, ни једним чланком није сам се могао маћи. Прислушам и чујем надамном тихи глас:

„Господ спасет мја, и ничтоже мја лишит. На мјестје злачње, тамо всели мја, на водје покојње воспита мја. Душу моју обрати, настави мја на стази правди имене ради Својега.

Ашче бо и појду посредје сјени смертнија, не убојусја зла, јако Ти со мноју еси.“ (Псал. 22).

А у углу собе чух разговор двојице мојих другова, које познадох по гласу.

— Жали га Боже, јадни В. — реће један — прерано ох!..... Тако богаство, свезе, прекрасна вјереница. —

— Што се тиче вјеренице, ту нема много шта човјек да жали, одговори други. Ја сам увјерен, да му је она дала руку из интереса. Е, сиромџи В., сад се нема од кога узимати у зајам, а код њега човјек је увјек могао наћи колико му треба и надуго.....

— На дуго! многи му са свим нијесу ни враћали. А и коња без сумње, јевтино ће продати; добро би било купити парадијера (најбољег јахачког коња).

Што је то? мислио сам ја, да ли сам умро? Да ли моја душа чује, шта се ради и говори около мене, около мојег мртвог тијела? Дакле — у мене има душа, одвојена од тијела, можда-бесмртна душа? (Јадни грешник! сад први пут долази на ту мисао). Не, није могуће, да сам умро. — Ја осјећам, како ми је тешко лежати, осјећам како ми блуза стеже груди, дакле ја сам жив! Лежаћу, починут, прибрат све силе, и отворит очи; како ће се ужаснут и зачудит онда! Посље неколико сати (ја сам могао знати, које је вријеме по куцању зидног-сџата, што се је налазио у сусједној соби) читаће Псалт. једнако се је продужавало. На вечерњој панахиди, скупило се је мноштво моје својте и познаника. Прва од свију дошла је моја вјереница са својим оцем старим кнезом * * *. „Ти треба да изгледаш тужна, а и заплачи се ако ти икако могуће буде“, говораше јој отац.

— Не брини се тата, одговори кћер, ваљда ја знам како ми се треба понашати, али извините, на силу плакат ме могу. Ви знате, ја није сам никад љубила В... ја сам пристала да пођем за њим једино по вашој жељи, ја сам жртвовала себе за своју породицу —...

— Знам, знам, моје дијете — настави старац — али шта ће да каже свијет, кад те виде, да си равнодушна? Овај изгуб је за нас велико зло: с' твојом удадбом поправит ћасмо наше послове. А сад ће ћеш наћи тако добру прилику?

Разумије се, овај разговор је вођен на француском језику, како их неби могао разумјети свећеник или слуге. Само ја сам чуо и разумио све....

Посље панахиде приступила је, да се опрости самном моја бивша заручница. Она притиште снажно својим уснама моју ладну руку и дуго, дуго је љубила, као бајаги да се не може одвојити. Дигну је силом, и тјенили су је, да не убива себе жалашћу. Около мене чујем ње говоре: „Велике жалости, колико га је силно љубила!“ —

О свезе грађанске, колико сте несигурне и пријеварне! Ево пријатељство мојих другова, ево љубав вјеренице! А ја жалосни сметењак љубио сам је страшно и сву срећу мојег живота у њој јединој мислио сам наћи!

Пошто су се разишли сви, посље панахиде, ја чујем над-амном плач доброг старине; његове су сузе капале на моје лице.

— Ко ме ти нас остављаш соколе мој, — нарицао је старац — шта ћемо ми сад да радимо! молио сам ја тебе — причувај се господине! а ти нијеси хтио ни да чујеш. Тебе су убили твоји пријатељи вином и сваким неуредностима. А сад њима

ни стало за тебе није: само ми, твоје слуге над тобом плачемо!

Заједно са Степаном плакали су и сељаци, који су живјели на мојем имању у Ја....-губернији, а који су се у то вријеме налазили у Петрограду. Они су искрено вољели мене с тога, што их ја нијесам никад злостављао, нити им много тражио. Али по души, треба признати, ја сам то чинио једино с тога, што сам био обезбјеђен; новаца сам имао не само за моје потребе, већ и за све могуће безобразлуке, што ми је само на памет могло пасти. —

Дакле, ево ће сам нашао траг искрене љубави: у срцима прости људи — робова! Наравно, и та љубав не може се назвати безкорисном, али у сваком случају, није била приговорна!

Наступи велика бескрајна ноћ. Слушао сам читање Псалтира, што ја сасвим нијесам разумијевао; ја никад дотле нијесам отворио био ту дивну божанствену књигу.

„К тебје, Господи, возову, Боже мој, да не премолчиши от мене, и уподобљусја низходјашчим в' ров. Услиши Господи, глас молениа моего, внегода молитимисја к' тебје, внегода въздјети ми руцје мои ко храму свјатому Твојему. Не привлечи мене со грешними, и с' дјелајушчими неправду не погуби мене... Господ помошчник мој, и заштититељ мој, на Него упова сердце моје и помозже ми, и процвјете плот моја: и волеју моеју исповјемсја Ему“. (Псал. 27, 1—3 и 7.)

„Господи, да не јаростију обличиши мене ниже гњевом Твојим накажеш ми мене. Јако стрјели Твоја унзоша во мње, и утврди еси на мње руку твоју. Нјест исцјеленија в' плоти моеј от лица гњева твоего, нјест мира в' костех моих от лица грех моих... Господи, пред тобоју все желаније

мое, и воздиханије мое от тебе не утаисја. Сердце мое смјатесја, остави мја сила моја, и свјет очију моеју, и тој нјест со мноју“. (Псал. 37, 1—4. 10—11).

Дубоко у срце урезале су се мени ове Псалтирске ријечи, и ја сам их у себи ватрено повторавао, и молио се. Цео мој прошли живот престао је пред-амном у пуној својој нечистоћи. Нешто невидимо, свето, чисто вукло ме је к себи, и ја се завјетујем, да ћу се поправити и покајати, завјетујем се, да посветим цео остали мој живот на служби Милостивом Богу, само, ако се он смилује на мене! Но, ако ми не буде суђено, да се повратим у живот? Да, ако се ова жива смрт, непрекрати, и ако мене — живог мртваца — жива у земљу закопају? — Ја не могу сад да изразим све оно, што сам осјећао те ужасне и никад незаборављене за мене ноћи. Толико ћу само казати, другог дана Степан је — примјетио на мојој глави, међу русим витицама моје косе, читаве прамове сиједи длака. — Што више и после тога кад би ми се представила у сну та ноћ, што проведох у гробу, скакао бих као бјесомучан, вичући и сав бих огрезао у ладном зноју. —

Свану јутро, а душевни болови и још већма се усиљаваху. Суђено ми је било да саслушам своју смртну пресуду. Око мене чух ће говоре: „довечер ће га изнијет, а сјутра укопати у Невском манастиру!“ За вријеме јутрње панахиде примјети неко, — неколико капаља зноја на мом лицу и јави то доктору.

— Није, рече доктор, то је ладно испарење од топле собе. Опипа ми пулс и настави: пулса нема, нема сумње, он је мртав!

Неисказана је то мука — да те сматрају мртвим, па да чекаш мину-

ту, кад ће да прикују заклоп на мртвачком сандуку, у којему сам већ лежао, да слушаш кад почну, да бацају земљу на тебе, а да не можеш дати знака живота нити погледом, нити гласом, нити никаквим покретом! А међу тим, ја сам се осјећао много слабији него јучер.....

Нема надежде! Ја сам био у страшном очајању, глава ми се била налила крви, чињело ми се је да се унутра сав кидам и да се гушим, из срца врела је мржња потоком и проклетство..... Али види се, Анђео Божи, није ме био оставио: некакво унутрашње чувство јављало ми је молитву, кроз ове божанствене ријечи, што сам их чуо, лежећи у мртвачком сандуку:

„Боже мој, помилуј мја, пошчуди менја, ја гибну.... Скверен ја, нечист, велики, безчислени грјехи мои, но милост Твоја безмјерна. Помилуј мја Господи, јако смјатоша сја кости мои! Дај мње времја очистити свјест, заједит прежњују жизан моју! Твој есам аз — спаси мја!“ Тако сам ја уздисао, из дубине моје душе, обузет предсмртним мукама.

Прође и још неколико несравњено мучни сати — и ја се већ нијесам молио да останем жив; ја сам желио мирну смрт — једино, што би ме избавило од ужасних, престојећи мукâ. Мало — по мало — топла молитва душевно ме умири: страшне муке, које ме чекаху у гробу док не испустим душу — ја сам сматрао као казну, коју сам већ заслужио. Ја сам се сав предао био вољи Божјој и желио сам једно: опрошћење грехова. —

У таквом душевном расположењу, ја сам се налазио за вријеме вечерње панахиде, док су пјевци пјевали надамном: „Образ ест неизреченија Твојеја слави, ашче и јазви ношу прегрешенија; ушчодри Твоје

созданије, Владико, и очисти Твојим благоутробијем, и вождељеное отечество подожд ми, раја паки житеља мја сотворјаја.“

Панахида се сврши и неки људи дигоше ме заједно са мојим сандуком. При томе они некако треснуше са мнош и мене нехотично из груди отрже се уздах. Један од њих каза другоме: покојник, као да уздахну? — није, одговори овај, тебе се је учињело. Али груди се моје ослободише, као тешку стијену да с њих свали — и ја силно почнем стењати. — Сви се окупише около мене; доктор раскопча одма моју блузу и стави ми руку на срце и повика удивљајући се: „Срце куца, он дише, жив је! Чудноват случај!“

Одма ме премјестише у моју спаваћу собу, скидоше одјећу, положише на постељу и почеше да ме гари некаквим спиритом. Ја брзо отвори очи, и први поглед заустави ми се на икону Спаситељеву, ту исту икону (као што сам доцније дознао), што је стојала уз моје узглавље, док сам лежао у мртвачком сандуку. Сузе ми потоком потекоше и одлахне ми у срцу. При дну постеље стојао је Степан и плакао од радости. До мене сједио је доктор и савјетовао ме да будем миран. Он није разумијевао мој положај.

Докторска помоћ није ми нужна била, ја сам се брзо опоравио и дошао к' себи. У осталом, обвезан сам му за то, што је по мојој молби, забранио љубопитном народу, да не долази код мене и да узнемирује болесника. У подпуној самоћи ја сам провео неколико дана, без да сам се с' ким видио; забаву и најслађу душевну храну находио сам у божанственим Давидовим пјесмама: из њих сам се учио познавати Бога, љубити га и служити њему.

Много мојих познаника долазило

је до врата, просто из радозналости да виде оживјелог мртваца. Долазио је сваки дан и мој такозвани таст. — Без сумње старао се је, да не изгуби „добрѹ прилику“. — Али ја није сам никога примао.

Пошто сам оздравио, прва ми је брига била да се спремим к' св. тајни причешћа. Који је добро знао духовни живот, свећеник О. М. — био је мој духовник. Он је утврдио мене у рјешењу, да се одречем свијета и раскинем све свезе са свијецким животом. Али није сам се могао избацити тако брзо од грађанских послова. Прије свега, ја похитам да се откажем од те части, бити зетом знаменитог старца и мужем лијепе Кнегињице. Посље тога, дадем оставку, — ослободим Ја—ске сељаке и учиним их власницима имања, која су дотле радили; распродам све моје покретно имање и изнађем, на што корисно да употребим новац; а остало имање предам законитим насљедницима. У таквим пословима прошла ми је цијела година. Најпосље, ослобођен свијецких брига могао сам потражити за себе мирног пристаништа — и избрао сам прекрасни удио. —

Ја сам стојао у неколико манастира и најпосље настанио се у овој пустињи, ће сад довршујем свој вијек. Мог вјерног Степена, оставио сам његовој вољи и предлагао му доволну суму новаца, која би обезбједила његову старост, али он не ћедне примити, већ ме замоли, да га неодавам од мене. Он је хтио да умре код мене; провео је остатак свог живота у нашој Обитељи и умре, без да се је постригао. „Како да ја грешник недостојни, постанем монахом!“ — говорио је он — „Довољно је за мене и то, што ми је пало удио да живим с' Божим људима.“

Поштовани О. Г. сврши своју повјест овим ријечима:

— На мене сте видјели чудесни примјер милости Божје. Да би избегао моју душу од сна мрачни грехова, Бог је допустио да пређем границу смртни сјенка и на мртвачком одру отвори ми очи, да ме не успава вјечита смрт! —

II. Вукџ.

М о р н а р у.

Хајде! хајде! броди смјело
Разапињи једру бјело

Уз весели пјесме глас!
Нек' се лака шајка вине
Преко мора у даљине,
Нек' удара у талас!

Хајде! хајде! преко мора
Не малакши од умора,
Тражи луку — циља свог!
Нек' потече зној ти с' чела,
Нек' запламти крвца врела
У грудима срца твог!

Кад' се смркне, кад навалде
Бјесни вјетри горде вале
У поамаи пакленој:
Чврсто стани — соко буди!
Не саламај страхом груди
На пучини неситој!

Све тешкоће, непогоде,
Сваку муку и незгоде —
Што ће стати на пут твој; —
Трпи смјело, трпи брате,
Вјера, нада нек' те прате —
Као станац камен стој!

Па ћеш тако преко мора,
Преко мора и понора
Стићи луци — циљу свом,
Одмарат' се од умора,
Гледат: како љепше зора
Руди, свиће жићу твој.

Хајде! хајде! броди смјело,
Разапињи једру бјело
Уз весели пјесме глас!
Нек' се лака шајка вине
Преко мора у даљине —
Нек' удара у талас!

У Мостару 25 марта 1889.

Алекса Ристов Шантић.

Девет удовица.

Истинита приповијетка

од

В. Зорића.

IV.

Прошла зима, прошло прољеће и љето а наступила је јесен. Обрало се грожђе, жито и сва зимница унешена је у сухоту. И ова година донијела је рода у изобиљу, па је за то свак весео, али стари М. ка највеселији. — Тодора је оженио, а оба млађа сина већ је и вјерио, и њих ће оба скоро оженити, те то старац једва очекује.

Тодор је сада нешто веселији, у свему је друкчији. Почео је озбиљније свега да се сјећа, постао је усталачнији и свешто му се мили боље. Његова су браћа весела; са младом сви су укућани задовољни а особито старица. Па како јој је мила, све ју милује и тепа јој као малом ђетету. Стојан и Јован не би ни одакле дошли празни, што не би ма какву милост својој млађаној снашци донијели, а она се свагда осмјеђује; сваки рад зна радити и иде јој сваки посао од руке и на сваки иде пјевајући.

Сада почеше и на Тодора родитељи и браћа нешто друкчије гледати. Они су се са већијем поштовањем према њему односили.

Старац готово у свему је попустио Тодору, да он у кући свачим управља. А и има коме; Тодор је свршени човјек; са зрелом се памећу стигао. Ни у селу његовом, па ни у цијелом племену нема ниједног важног вијећа, ће се купе сеоцки и племенски главари у ком Тодор не би био. Па већ људи виђоше, да је Тодор рођени човјек, који нема махане уз цара да сједи; тако многи у племену о њему говораху. Поче се гласити његова мудрост, чојство и јунаштво. Стари отац и матери му диваху руке Богу за своју срећу. А Тодор, у колико га људи више призиваху и већ готово за све важније послове питаху, то он сваким даном постајаше озбиљнији и у свему скромнији према свакоме, само не према ономе, који му хоћаше што у пркос поћи. Са таквијем он би мало друкчије поступио и то онако, као онај којему баста. Он бјеше од природе даровит и духом и срцем, те могаше, а поред тога и велико заплеће имаше, што у оно доба бјеше велика ствар. У свакој скупштини сеоцкој или племенској, или пред хелијом, увијек са Тодором бјеху два

његова брата а поред њих још по десетак им рођака, — јако браство.

Многи људи од угледа у племену почели га бјеху звати сердаром. Када би мир био са Спужанима и Подгоричанима, он је слазио и у Спуж и у Подгорицу, и сами Турци односили су се према њему са особитијем поштовањем, и они су га звали сердаром.

У оно доба, како бјеше Црна Гора и сва Брда независна од Турака, тако исто и племена брдска независна бјеху међусобно. Али и ако тако бјеше у мирно вријеме, чим шћаху Турци ма на коју страну ударити, тога часа сва племена заједно стани у борбу противу општег душманина.

Чешће пута иђаше Тодор на Цетиње, да пољуби руку светом Владици, који га свагда очински дочекиваше и препоручиваше му, као и другијем племенскијем прибраницима, да настоји у племену међу браствима да буде мир. И ако бјеше свети Владика, путујући са крстом о грлу, молбама и клетвама помирио сва племена црногорска и брдска, опет бјеше понекијех зликоваца, који жудијаху и још за пријем трагом крвне освете и уништења. Такве је свети Владика проклео, и он се је трагом по трагу ископао.

Сваки пут кад би се Тодор вратио с Цетиња, свагда би дошао весео, и мудријем говором овеселио би најприје своју кућу, па и цијело племе.

Прошла је јесен а настала зима. Негђе средином месојеђа у М. . ке опет још више весеље; — жени средњег сина. И старац и сва његова кућа плива у највећој радости. Све му Бог даје онако, као што му срце жуди.

Ова потоња снаха љепотом својом надбацила је старију јетрву, па и у послу вична, ако не још боље од ње, али ништа ни горе, само што се првијех дана на њој познало, да јој је мало оштрији језик. Али то ништа не мари, она је све то заглађивала својом хитрином у раду. Ниједна женска глава није могла онолико изаткати ни опрести. А већ у оно вријеме, која жена бјеше вјешта добро ткању, та је била и на глас. Исто тако бјеше у томе послу па и у сваком другом вична млађа снаха М. . на, да је није могла ниједна друга у томе ни дотурити а камоли претурити. Није дуго прошло послјје њеног доласка, а у кући се познало да је у њу уљегла вриједна невјеста. Ни на једне момке ни људе не могаше виђети љепшега руба што на три си-

на старог М. . ке, а то све бјеше урадила и израдила млада, и то, ни од шта другога без од вуне, коју бјеше Бог дао у кући, као воде.

Читаве ноћи обје снахе М. . не не би заспале, но уз огањ или према лучу бише радиле. Старија је влачила, прела, чешљала или плела, а млађа ткала или шила, а чим зора заплави онда у дрва и на воду. Њина свекрва бјеше у свему од њихове стране задовољна, — већ од сваког посла починула, осим ако хоћаше што уготовити и умјесити, а остало бјеху њене снахе засегле.

Прошла је зима, наступило прољеће и велики пости. Уз цијеле велике poste, у оно вријеме, о, сачувај Боже, да би се и боленик омрсио, који је на потоњем издисају, па да му ко рече омрси се и оздравићеш; прије би душу пустио, него ли се омрсио. А у М. . ке лако и постити бјеше; погаче, пасуља, кисјелога купуса у изобиљу. Цијелог великог поста у његовој кући није се знало за кукурузну храну но све пшеничну.

Испред саме зоре ударила свјетлост по соопкијем улицама на све стране, јер ноћ бјеше мрачна без мјесеца али ипак ведра; то су били лучеви у руке побожне чељуди, која су хитала к цркви, у коју народ иде, свићен и весео, да одстоји јутрењу и свету аeturђију и да се на истој причести. Црква дупке пуна, па још не може цио народ ни да стане у њој, није шала, освиће весели годишњи празник *Великдан*.

Послије службе народ је сав испред цркве сио, као у трпезу. У челу стоји празно мјесто; то је попово, о он није још довршио свети посао; али се није дуго задржао, јер зна да се не ће пред црквом ништа започети док он не изађе. Ево и њега. Чим се помолио на вратима од цркве, сав народ устаде на ноге; дошавши поп на своје мјесто, поздрави своје стадо радоснијем поздрављем:

— Ристос васкрсе!

— Ваистину васкрсе! одговори му народ једногласно.

— Сјед'те браћо, да иза оволико часнога поста зафалимо Богу и светоме Васкрсењу, што нам је дао моћ, да сретњо дочекамо ови весели дан. Проговори стари попо, нашто сви сједоше, а сиједи попо у чело. Одмах су пред њим дошла шарена јајца благосовљена. А за тијем два момка, као соколићи, иђаху гологлави између људи и служачу ракију на обије стране. По-

што су се обредили ракијом сви унаоколо, ето и младе невјесте, те низ цијелу софру свакога цјеливају, најприје у рамо, па онда у руку. А од сваког може се чути: „Весела и свијетла била“. Пошто се цјеливање сврши, ето момчад простиру струке по средини, а други ломе по њима: хљеб, млади сир, расијецају печену јагњад и све оно што је по могућности могао ко из свога дома донијети. Тако цијело село брацки доручкује пред црквом. По доручку одмах се ухвати коло и пјесма, па траје до ручањих доба, а онда иде се на ручак сваки својој кући и траје до мало по подна, па опет пред црквом до мркле ноћи. Тако бива сва три дана свијетлог ускрса.

Мило прољеће заођенуло је сву природу једријем зеленилом. На свакој страни у сваком грмичку чује се умиљати глас славуја, који својом умиљатом пјесмом сву природу весели. Мали јагањци и јарићи шире се по брдашцима, а чобанче весело око њих скакуће и пјева. Вриједни радници весело ору и засијевају своје њиве. Једном ријечју, све је нови живот добило, те се живље све покреће и гмине. Ово прољеће бјеше као што се пожељети може; то је највиша срећа за нашег сељака и за пастира, који се шири на своју дилку око својег стада весело.

Људи су давно посијали рани кукуруз, па га многи и опрашили, а средњак ударио у три листа, и он је скоро да се праши готов, а позни тек се сије испред и око Видова-дне. А овдјех дана и пастири се журе да издижу у планину. Старе домаћице чине распоред међу снахама, која ће у планину, али обично није јој тешко распоредити, јер се од старине зна, да мора старија поћи свакад у планину, да планинчи. Тако је и у М...ке било. Већ на Видов-дан одјавиле су му овце на Лукавицу, а за њима два коња са товарима, а за њима Јован и Тодорова невјеста. А Тодор, Стојан и невјеста му осташе у селу, да раде и надгледају раднике.

Чим издигне стока у планину, село остане нијемо. И оно чељади што остане, заузме се радом, па још ко је инокосан, и дневи и ноћи ради и једва може да доспије. Али онај, ком је дао Бог, њему је лако; њему сваки прискаче и за плату и у мобу. Тако и старом М...ки. Он је раднике плаћао у копање кукуруза, а давао је сваком дневно по четири гроша и храну, толико у другога не може да се нађе. Али и ако их

је добро плаћао, а оно и раднике добре и вјеште копању нахођаше.

Када би радници почели на његову баштину радити, он је морао тамо међу њима да буде цијелог дана, не за то, да их настоји, да више узраде; не, то не бјеше његов обичај, него да их поучи: како ће љепше и уредније струкове остављати и огрнути, као и то да не би пречестили стручје. Он би рекао својијема радницима:

— Ето у аманет браћо, да ви је препоручено, па радите ка' на своју баштину, не хитајте да више узрадите, али гледајте да што љепше буде. Немојте честити, но што ређе то боље, па ако Бод да бирићета, све ће се удвостручити, јер када се фруметин пречесто остави, чим му мало присуши, одмах се васколик зафитиљи и потпари, па не може ни прву кишу дочекат.

— Тако је, бога ми, — одговорили би радници, и својски би продужили рад до захода сунчјег. Чим би сунце западу клонуло, тог часа његови радници знали су по ријечи његовој, да треба работу оставити, јер он говораше: рано ваља почети, а не примрцати. С тога се свакоме и миљаше доћи, да му ради.

Пошто се кукуруз опрашио и нагнуо, наступила је и косидба. На његовој ливади могао си виђети по двадесет косача, али сви ти њему су свагда радо у мобу долазили и моба му би све ливаде покосила; а за плашћење и садијевање, што нијесу могла кућевна чељад свршити, за то је свагда плаћао; и за то је његова пића свагда била на вријеме уређена.

Чим се сијено доврши, не прође но двадест дана а треба листове сјећи. По његовој браћевини, већ око св. Јована Осјеченика, могло се виђети по тридесет закапљенијех листова, и тијем се довршује спрема зимнице за стоку, а наступа брање грожђа и кукуруза. Свеколико то било је довршено, кад је стока М...на сишла с планине.

Наступи и јесен. Јесен је била као што се најбоље пожељети може. Весели пастири здигли с планине па се зоре и међу собом хвале, којему је претља стока сишла с планине. Тако и М...ни пастири препираху се једне ноћи по вечери око тога, но ту препирку старац прекиде ријечима:

— Ђецо моја, нека ви препирање; хајте те се трудни одморите; па нека туђи послови и о њима разговори. Богу да је за славу, ову годину свачије су добре, е је

Бог, фала му и слава, добро да'. И ојдоше сви да спавају. У кући остаде сам М..ка са својијема синовима, а жене раде своје послове; па ће рећи Тодору:

— Тошо сине мој! Узми сјутра рано са Стојаном да понесеш на К...е ракију и колаче, и да им кажете, ако Бог да, у неђељу, сјутра неђеља, да се спреме са свијем, е ћемо доћи за ону ђевојку. Ту ти сине много спремања и не требајује, но узми три-четири талијера да даш ђевојци за прстен, а један талијер њој исто за опанке, а узми три-четири оке ракије, а за колаче знаш што ти ваља понијет. Осим пецива ваља да понесеш пет талијера готовијех пара, а тога свега имамо дома, Богу фала! А тамо кад дођеш, пази се добро, немој да им идеш уз пркос, но љуцки и паметно; а ако они почну штогоћ затраживат и сувише, а ти пази образ, а немој ни њима на жао учињети, зашто су добри и поштени љући. Све за све, али одмицања мимо сјутра неђеља ни под који начин; но тога дана да буду наредни, ако мисле да смо пријатељи, зашто је давно било лани у ово доба и доста је било тога гонтања.

Овако научи М..ка свог најстаријег сина и пође да се одмори.

У зору устао је старац и његови старији синови, те спремају што треба да носе на углаву. Пред кућом стоје оседлани два парипа и у бисаге им намјештено све што треба. Таман сунце својијем свијетлијем зрацима позлатило оближње врхове, а Тодор и Стојан кренуше у добар час.

Већ је пред саму ноћ и готово потонњи сунчани зраци падаху на највисочије врхове кучкијех планина, а оба сина старог М..ке пред кућом одјахаше, ђе им стари родитељи на сусрет изађоше, а млађи њихови коње прихватише. По томе уљегоше у кућу, али још не бјеху сјели; када их старац упита:

— А да што учињесте тамо ђецо?

— Добро ка најбоље, Богу фала! Све им бјеше по вољи, само што хоћаху ради бити, да могосмо попуштити за петнајест дана; али кад виђоше е ни није мило, рекоше: — А оно сретњо било, па нека буде баш данас неђеља. И тако углависмо да нам се у неђељу надају.

— Еј, синко! није се лако са својијем ђететом и сестром раздвојити. Одговори М..ка.

Дани бјеху ведри и лијепи. Читаве неђеље у кући М..ној спремаше се за свадбу. До у суботу вече у кући је било све

спремљено. Испред саме ноћи испред куће М..не пуцају по двије-три једанак. Долазе сватови. Већ мало по заходу сунца сви сватови, на броју двадесет и пет, били су за трезом. А другијема није ни броја било. Цијеле ноћи није се спавало, но све играло и пјевало до испред саме зоре, а вина и свега у изобиљу. У саму зору сватови мало заспаше, а друга чељад и пријатељи ни онда. Но ни сватови дуго не спаваше, но прије изласка сунца и они изидоше из куће и то сви пођоше на коњима, а пред њима вијаше се црквени крсташ у рукама зета младожењиног.

И ако су сватови пошли, али у кући старог М..ке ништа мање весела. Коло игра никако не прекида. Ту су све одиве и сви пријатељи и познаници, а већ ниједан браственик ни њихово чељаде не фали, које је само могло доћи. Старац сједи на своје мјесто, те са радошћу и задовољством посматра, како се младеж весели и шали; па и он би више пута међу својијем пријатељима и званицима повео какав шаливи разговор, те би присутнима још више радости онда прискочило.

Већ је дан преломлио а са границе зачу се гром пушака. То су били сватови са невјестом. У брзо ето ти „муштулугија“ са марамом у руци, витлајући ју и трчећи што је виђе мого, да да весели глас, да сватови иду са невјестом. Он, за то што је радосни глас донио, добио је лијепи дар од свију, а нарочито од старе домаћице.

Сватови су већ ушли и у цркву, и попо је младенце вјенчао, па и он иде са њима на свадбу. Фала Богу! Невјесту пред кућом скидоше с коња, па одмах примише на истог једно мало мушко дијете од пет-шест година, па га опет скидоше и пред сама врата од куће дадоше младој, да га унесе преко прага, што је и учинила; а унутра пред самијем прагом стајаше старица, држећи у рукама решето и у њ пшенице, којом посу младу невјесту — своју снаху, па јој га по том даде, те га у вис баци што више могоше. И онда извади назубице — чарапе, те дарива с њима „наковче“, то јест оно дијете, што га је преко прага унијела. Разумије се, да су уз невјесту били два ђевера; десни бјеше Стојан, брат младожењин, а лијеви оближији браственик — рођак. О љепоти невјесте причаћу вам мало доцније, јер сада нијесам могао виђети њезино лице, због тога што имаше на глави неки по лакта висок шиљасти „ћук“, испод којег се простираше био као снијег комад платна,

од врх чела па спријед до земље; то је оно те су од прије звали „дувак“.

Сватови су сјели за готову совру, све по старешинству. У чело стари сват, па сви с једне и с друге стране по старјешинству, а муштудугчија у зачеље са његовом цицом — чутуром, коју ни још не остављаше. Но у совру нема два ђевера. Они дворе сватове, а разумије се да је међу њима снаха, „као јела међу боровима“. Па како који напије здравицу, или уљезе ко у кућу, млада се до земље и по три пута поклони.

Веселу нема краја. Сватови вечерали и сви који су на свадби. И оближње стијене проламају се од пуцњаве леденица и кубура, од пјесама и весеља.

Коло, пјесма и весеље трајало је до испред саме зоре, а онда сви сватови сједоше около један до другог. Лијеви ђевер узео једну повелику погачу, на средину ње учинио рупу, таман до доње коре, колико би упале двије стиштене песнице, скинуо је капу и најприје дошао пред старог свата, носећи погачу у рукама. Стари сват већ је знао шта му се хоће, те извади два тврда талијера и стави у погачу. Тако прође и испред свакојега свата, од којег млади даде цекин, талијер или три цванике. То бјеше у оно доба, али је и данас обичај да се дарива невјеста, која се на сваки пад новца до земље клањаше. И то се сврши, а по том свако леже и заспа, разумије се и невјеста међу ђеверима.

Сјутра дан око попаска већ су сватови наредни да иду својим домовима и крећу. Невјеста узела у руке суд са водом, заврнула мало руке од доле, на којој сребрна пуца бјеху са обије стране и посипа сватовима да се умијевају, а они, пошто се који умије, у исти суд нешто новчано бади.

Сви сватови пошли су а тако и званци и пријатељи, само не ђевери, који морају три ноћи да ноће код невјесте, па макар и ако не би били браћа младожењина. Дакле већ четвртог јутра свадба је била сасвијем свршена.

Саде да вам речем двије о најмлађој снахи М.ној. Она је била невјеста, као што реку град, пуна врлина, које женску главу красе, а круна њене красоте бјеше, што бјеше радна као пчела. Она се не заносаше ни од мушкијех послова њој ништа не бијаше мука радити нити се обраћаше на ситне женске послове. Њена рука бјеше одрасла за потезе послове, које она

лако сврцаваше, са особитим усталачлуком и вољом.

Сада се М.ки испунила давна жеља, па гледајући три сина, као три сокола, а поред њих три снахе као три бијеле виле, благодараше Богу и говораше сам собом: Боже подржи, ради твоје славе и милости и узми ми дух за његовога живота. И старица се потпуно одмијенила. Слушају је снахе, колико је сама могла да зажели.

Но та родитељска радост није дуго потрајала, него само четири године пошто се Јован оженио. Младе јетрве подбодоше се међу собом, а тада и браћа почеше да се рогатају међу собом. И из тога свега изроди се то, те од једног огњишта М.на учинише се три.

Старац са својом старицом остао је уз најмлађега сина, који још немаше порода, а у Стојана и у Тодора бјеше по једно мушко дијете.

Но за то, што су се браћа подијелила, њихова кућа није ништа поцзнула, јер су исто сви имали доста и могли су лијепо живјети. Али ипак староме оцу и матери то бјеше непробона рана на срцу.

Негђе дошао Тодор к свом оцу и то у зину на сједник, да се мало поразговарају, па ће рећи:

— Ето видиш ли М.ле, да је истина оно, што сам ти прије четири пет година говорио, кад ме нагоњаше да се женим, да чим се браћа ожене, не могу остати на једно огњиште никако.

— То је истина сине, али ја сам мислио, да ви не ћете барем за мојега живота, а животу ми није далеко крај, како ми се чини. Али и опет не могу ништа, но ето имате сви да живите, па опет фала Богу добро; само и ако сте се подијелили, живите као браћа, да ви се људи не насмију. А ја сам већ проша, али опет не би рад био да видим и то зло очима, барем за живота мога, и нећу ни да' Бог. Ово рече и дубоко уздахну.

— Ти лијепо знаш, да до мене није било кривице, али и сам си видио да већ нијесам мога ни ја трпљети. Одговори Тодор оцу.

— Могли сте синко сви, док су вам барем ова два гроба у кући, али ето нећесте, па фала Богу! Али опет мене је од Бога лијепо, докле ве у животу гледам.

До касно су се ту разговарали о дијелу и другоме, а највише М.на савјето-

ваше свог најстаријег сина, да се опет брацки са браћом држи и да живљење и имање чува.

НЕДЈЕЉКО

Спјев

О. М. Ушјешенниџ - Острожинског

Књижевна оцјена.

Прошле године изашло је друго издање овога пјесничкога дјела, прерађено и допуњено, и чини ми се, да се о њему није бавио ниједан наш лист књижевни, него само политички „Наше Доба“. То свједочи, да индиферентизам још траје на пољу наше књижевне критике. Ако критичар нема рашта да напане писца или да га стане у звијезде дизати, њега се не тиче ни писац ни његова дјела. Кад ће то већ једном престати? Кад ће критика непристрасна стати да бди на умне производе, што се појављују на пољу наше књижевности, да бар препоруча што не ваља и ако неће на огањ осуђивати што не ваља!

Да видимо заслужује ли препоруке ово пјесничко дјело. Стога најприје да му се с предметом упознамо. Главни му је предмет обред освећења цркве, литургије и богојавленске свечаности у православној цркви. Та је слика искићена Давидовим псалмима и пророчанствима из св. писма, који се могу односити особито на стање, у ком се српски народ налазио прије 1860, које је године прво издање свијета угледало. За тијем долазе слијепи гуслари и њихов позив у народу. И најпослије ускренуће Краљевића Марка.

У кратко: *Недјељко* није ништа друго него химна православљу и гуслима, који су провели српски народ кроз вјекове робовања у нов живот; или боље, у *Недјељку* је пјесник хтио прославити *православље* и дужно му признање овјековјечити у српској књизи, као ањелу хранитељу српскога народа. Нама је то не угодно истицати: али сви наши освијешћени сународници неправославни ту заслугу признају православној цркви. Па премда се треба чувати у овој фази нашој културној од истицања црвенства и заслуга ма буд каквих једнијех према другијема; ипак морамо допустити пјеснику, да слави, ко је зблиља славу заслужио. Ту нам долази сам пјесник у помоћ. „Нека нико не мисли — вели он у свом *поговору* к овом новом издању —, да је у *Недјељку* смјера каквој аскетници или мистници рели-

гиозној.... На против *Недјељко* је благовјеститељ слоге и љубави, еле ето говори:

Љуб'те брата које вјере био,
Нека вам је ка рођени мио —

и чини разлику између наше браће мухамедове вјере и Османлија, ма да му је дужност, да с амвона проповиједа еванђелије свима и свакоме, ал' иде само за освајањем моралним“. Па јели пјесник могао изабрати узвишенијега предмета и етичнијега? Његов предмет одговара осјећању народноме и достојанству пјесничкоме ништа мање од предмета, које смо видјели у прошлијем бројевима, да су опјевали *Никанор Грујић* и *Грегур Маршић*. Само што је Утјешено вићев много тежи, него што је у пјесми изложити живот каквог мужа заслужнога или какву свету борбу јуначку.

Да видимо како је он своје дјело извео.

* * *

Старац Раде од Острела града полази у хајдуке са турског зулума; али старац не може да чету окупи, јер свак тражи друга, који може стићи и потећи. Кад му се у планини Урвини јавља вила Равијола, која му окупља чету слијепих гуслара, да њом сиротињу брани, а сама му се нуди, да му буде млађан вођо. Тако су они јаворовим гуслама у руци у накрет српску земљу проходили. У Урвини наиђоше на протопоп Недјељка и навијестише му „Бурђев данак братински састанак,“ ту у Урвини да се цио народ на збор окупи, да живу цркву подигне, па у ној да отпаја „славље православље“, и да е рода диже старе клетве. То је било у очи малог Госпођиндана. Од јесени до прољећа од мора до мора ти су гласи ишли. И дође дан братинског саставка у Урвини планини покрај *Покоја* Краљевића Марка. Ту ти се згрнула Црна Гора, Шумадија, Стара Србија, Херцеговина, Босна, Бугарија; а има браће и из Бановине, Лике и Крбаве, од Солина и равних Котара и од Дубровника, сјајне звезде доба далекога. Па је дошло ту и браће из Хрватске. Ту су хајдуци, храна и обрана сиротиње; ту су слијепци са јавор-гуслима у рукама; ту су свештеници, рода учитељи и заштитници. Па ту гору претворили црквом. У трећем је пјевању њезино свештање. У четвртој почиње служба свеноћница, па траје све до десетог пјевања. У једанајестој је Богојавленска слава и благослов гусала. А у дванајестој опис Маркова *Покоја*, и страховито *Мра-*

чаја, гдје се муче злотвори народни; па ускрснуће Краљевића Марка.

Тако је дјело засновано и изведено: гусле јаворове, православље и народни збор буде Краљевића Марка. У два прва пјевања и два пошљедња машта пјесникова уоквирује главну слику — славље православлје, које се развија кроз осам пјевања.

„У *Недјељку* узимљу се Хришћани у Турској као прогоњени Израил у библијском смислу, чамећи у новом робству фараонском, пак овим темељитим и сличним паралелним добива пјесник *Недјељков* мотива у Давидовим псалмима и у пророцима св. Писма, да их попут мозајик-слике наниже и препјева у жицу епскога чина пјеваније ове и да њима накити службу божју“ — ово су ријечи из *Поговора* пјесникова и у њима ће читаоц наћи кључ разумијевања његове пјесме.

Није ово прости опис православног црквеног обреда, него *понарођење његово и што отеш све самијем пјесмама из св. писма*. Проучити св. писмо старога завјета и из њега изабрати што се може односити на Хришћане у Турској и у исто доба што одговара служби црквеној православној цркве, то је био тежак задатак, који је пјесник одне-та срећно извршио не малијем трудом и не малом генијалношћу. Кома није пошито св. писмо, реко би, да су те пјесме потекле из душе народног пјесника. Узмите само шесту пјесму, гдје је ред дошао преко службе на пророке. Ту се из *Исаије* пјева:

Рад Сиона нећу да замучим
Нит да јењам рад Јерусалима.
Нити хоћу икад да попустим,
Докле им се правда и спасење
Не засвјетли као сунце жарко.
Сам ће Господ на суд да вам дође
С главарима милог људства свога
С главарима и са кнезовима.
Е виноград запалисте његов
И у вас је грабеж убогога.
Земља наша већ ево је пушта
А градови огњем сажежени.
Туђин једе плоде наших поља
Безобразно пред очима нашим;
Све опушће као похарано.
Туђин ево нашу стоку пасе,
Странци су нам на њиви орачи,
Странци беру наше винограде.
То је народ и гуљен и харан,
Гудурама немилу расијан,
Тамницама у дубљине бачен.
Сужњи јесу а није им спаса,
Опљењени, а није онога,

Тко би река сада повраћајте.

Па из *Јермије*:

Досјети се Госпде и вићи,
У каквоу донадосмо ругу.
Туђину се баштина обрати,
Наши доми иноплемеником.
Сироте смо, није родитеља,
Мајке наше удовице јадне.
Ладну воду за сребро пијемо
А гориво купујемо скупо.
Навратице гоне нас гончини,
Уморнима починут не даду.
Отци наши сагрјешили бише,
Нестаде их, а ми да патимо!
Туђе слуге и нас обладаше
Никог није тко би избавио.
По Сиону срамоте нам жене
А дјевојке по градовма нашим.
Кнезове нам погубише љуто,
Без прославе остадоше старци.
Изабрани наши заплакаше,
У кладама момчад изнеможе.
На вратима неста сједе главе,
Омладине пјесма умукнула.
У срцу нам нестаде радости,
Лик пјесма претвори се плачем.

Што се тиче саме литургије, она је не само редом испјевана него и протумачена. Ми ћемо једнијем примјером показати на који је начин пјесник то извршио.

По *великоме ходу* овако наставља:

И Недјељко к престолу дошета
Те положи на трпезу даре —
Кано Јосип што негда положи
Иусово измучено тјело
У гроб ледан, покровом покрито —
Па затвори брижло свете двери.
Ту жртвеник, ту Голгота страшна,
И гроб свети источник живота!
Част тамјана даровима даје,
Па се моли да ране Сиона
Бог ублажи и сазиђе зиде
Порушене свог Јерусалима.
А на грдне намјењује ране
Старе Горе, Новога Сиона,
И кржаве развалине тужне
Цариграда, сад Стамбула града.

Тако је цијела литургија испјевана, као што је испјеван и чин освећења Цркве и Богојавленске славе. И ми ваља да признамо, да је пјесник погодио пут, којим је до своје сврхе срећно дошао. Он објективно излаже и наводи, а тек кат-кад тумачи црквене обреде, који сами славе *Православље*.

Тако је цио спјев у суштини својој најљепша химна Православљу, што се могла извити из душе српскога народа без вријећања иновјерне браће своје.

* * *

„ Овај *Недјелко* писан је сузама ока, крвљу срца мога“ — вели пјесник, и то потврђује само дјело, које је плод бурнога осјећања религиозног и народносног. Да душа потрешена и узмучена није радила, никаква умјетност из овог материјала не шапаше овакво дјело створити. Али за то баш и хоће се исто религиозно и народносно осјећање, да се дјело може „сузом ока“ читати и према томе оцијенити; и што је још више, хоће се дубоко схваћање заслуга Православља према Српству. А интелигенција српска за то осјећање религиозно не хоће да зна; и што га има, мора га из моде угушавати. За то *Недјелко* не може код такве интелигенције имати своје праве цијене; и што му је у себи признаје, не смије му и на јавност признати.

Недјелкова је судбина слична судбини *гусала*: дочим „изображени“ цио нашега народа презире гусле, докле се наш *прост* народ около њих купи већим уживањем и осјећањем него ли што „изображени“ слушају опере *Мајерберове* или *Вердијеве*. Али као што ће *прав* Србин и на висини савремене образованости вазда осјећати и схваћати глас јавор-гусала; тако ће знати љубити и цијенити *Недјелка*, у ком је не мало умјетничке вриједности; јер поред бурног, јаког осјећања, поред моћне генијалности, требало је и умјетничке руке, која је знала такво пјесничко дјело створити.

Ми признајемо, да *Недјелко* није књига, која се од једнога душка може прочитати као н. пр. *Смрти Смаил-аге Ченгића* од Мажура-нића, или *Невјеста Баја Пицљанина* од Јакшића; у њему је доста монотоности, која ти не да дуго књигу у руке држати; али се мора признати, да му је замисао генијална, која је из дубине народне душе потекла.

Од разнијех *црковнијех* пјесама створити једну *народну* епопеју — може бити дјело само умјетности и генијалности; и то дјело нама је пружио *Утјешеновић-Остројински*; и то је дјело могао само Србин замислити, јер само у српскоме народу оно има оваква смисла.

Ни Рус ни Грк не би могао такву химну Православљу подигнути.

* * *

Али је требало и пјесничке маште ради оквира ове величанствене слике.

Ми већ познајемо старца Рада од Острјела града; кад се повратио Урвини планини, милој постојбини, пошто није био за хајдучко четовање;

Тавне ноћи о поноћи било,
Красна доба о ђурђеву дану,
Ноћ покрива од мора до мора
Дивну земљу, српску дједовину,
И Урвине тјеме скрива тмина.
Само горе у висини јасној
Над планине поноситом главом
Гледа јунак Раде и угледа
Гдје над тмином крста знаци сјају.
А из тмине силне руке вире,
Силне руке часном крсту сижу,
Силне руке оковима звече,
Силне горе силном јеком јече:
„Ора.. ора.. ора.. ора.. ора.....“
А у гори окле свјетлост сјаје
Загућеше гусле јаворове:
„Зора.. зора.. зора.. зора.. зора..“
Нешто пјева танко гласовито.

Иде Раде да гору уходи
Од куд свјетлост крста у планини,
Од куд звука негва и окова,
Од куд јака гусла јаворових,
Од куд пјесма танко гласовита.

Ту се јему Вила појави.

У планини горска Вила стала,
Сва се гора с њена лица сјала.

Ту нам пјесник најприје описује саму Вилу, па њене моћи, па нам каже како се зачне, роди и одгоји.

Слиједи запомагање Радово Вили и Вилино упуство. Отоле крећу обојица по земљи пјесмородној између три мора и Дунава ладна.

Пјева Раде нову пјесму дивну,
Ране рода у пјесму завија.

На том путу наилазе протопоп-Недјелка, старца од стотину љета, у Урвини планини, гдје га је сан преварио, па снијева дивно привиђење, баш Вилу и Рада, слијепца гуслара. Ту старац протопоп прима напутак, кад се народ на Ђурђевдан скупи на Урвини:

Гради онђе цркву не грађену,
Живу цркву по сред горе живе,
Те отпајај славље Православље,
Свеноћницу, службу од сужањства.

Отоле се разлијеже по свој земљи, српској дједовини, са гусала слијепих гуслара један поклич:

Ђурђево данак братински састанак
 На Урвини зеленој планини,
 На Марковом зборишту позаном
 Служити ће протопоп Недјељко
 Свеноћницу службу од сузњаства.
 Снимати ће молитвом великом
 С рода свога старе клетве чини
 С које паде народ у сузњаство.
 Већ навечја Ђурђева дне славна
 Сви на мјесту да су до поноћи.
 Само вјерни тамо су позвани,
 Само вјерни, само одабрани.

И код Маркова *Покоја*, гдје још Марко спава, згрнуо се народ у очи Ђурђева данка, и ту почиње протопоп Недјељко, да отпаја „славље Православље“ — у тој живој неграђеној цркви.

Послије службе божје на томе братинскоме састанку настаје весеље у народу. Игра се коло, јавор-гусле гуде, разлијек се пјесма. Па се и Марко буди.

Слуша Марко гусле јаворове,
 Слуша јунак пјесме даворије
 Слијепог Рада од Острјела града.
 Од мила му срце заиградо,
 Па му срце у прсима грува.....

Али Марко никог не познаде, већ сабљу и шарца свога, коме каже, да му ту нема друга ниједнога, него ваља да тражи своју дружину, с којом је негда војевао. Па се баци на рамена шарцу и одјезди. У томе наста жамор на зборишту, да је Марко ускренуо, да га нема на покоју његовоме, неки да су га видјели, како језди на његовом шарцу, неки чули, како дозивље Милош Обилића, и остале косовске јунаке.

Збор зборили три бијела дана,
 Збор зборили много говорили,
 На што слути оно чудо дивно.....
 Дошли бјеху мрачни и жалосни
 Бреме туге у срцу носећи.
 Враћају се ведри и радосни,
 Поносећи утјеху и наду
 Док Бог даде и срећа јуначка ...

Овако се завршује ова легендарна алегорична прича, коју је сама машта градила, ал' у духу народноме, из душе народне и стварнога живота народног. У суштини пак ми ту гледамо, како Православље и гусле јаворове подижу народ из гроба на нов живот. А то је истина. Дакле и машта ту ствара своје идејале градивом из народнога живота. И за то ми пјесника потпуно разумијемо.

* * *

Још ћемо навести, што краси овај епски наш сцјев. Ту долази на прво мјесто пјесничка фигура *успоредивање* (similitudo). Само чујте ово:

Како жарко од истока сунце
 Када рујна зорица заруди,
 Сваким јутром на ново се рађа
 И доноси радост овом свјету
 Пробуђујућ живот у живоме —
 А путујућ небеснијем пасом
 Све просипље свјетлост широм свјета,
 Куд год иде све нестаје таме;
 Те ка што но вјечним огњем живим,
 Сјајућ гори, а горећи сјаје
 Над облаци и над ноћним skutом,
 Бесконачна, вјечна, све једнака
 Без промјене, свјетлост жарког сунца:
 Тако гле и црква православна
 Свуд и свагда вјечна, све једнака
 Без промјене свјетлост од свјетлости,
 А истина жива од истине,
 Брижна мајка миле дјеце своје —
 Рађа жарко духовима сунце
 И просипље свјетлост широм свјета,
 Куд год иде свуд нестаје таме.
 У младости вјечне светом крилу
 Носи наду будућега свјета,
 Храму неба на земљици вјерним,
 И утјехе радост самртнима,
 Покојница живот и спасење.

Ту ћете наћи и лијепих описа. Узмите само *Покој* Краљевића Марка, или *Мрчај*, гдје се муче народни зулумчари. А чујте како описује Рада од Острјела:

Висок пораст плећа широкијех,
 Висок пораст племенито креће.
 Добар јунак, дивно одијело,
 Одијело њега понијело.
 Златне токе умјетно коване
 Блистају се на одори сјајној.
 На глави му калпак и челенка,
 Низ бедрицу сабља окована,
 На рамену диљка пирлитана.
 Ал' је Раде постарао круто;
 Сједа брада њему до појаса,
 Кроз браду му златне токе сјају,
 Ка кроз гору мјесечина сјајна.
 Сједа брада на вјетру се вија,
 Сиљан вјетар и гору савија.

Поред ове умјетности треба нам иста-кнути и велику идеју јединства народнога, која свуда влада. Дједовина је српска између Дунава и три мора. На сред ње је Стара Гора, свих планина мајка, од Црнога до Сињег мора.

А говоре и причају људи —
 Кад сви кажу истина ће бити —
 Да је било силне Горе Старе
 Доћи кадар, да не гази воде,
 Труђан путник од мора до мора.
 А ти пути од Црнога Мора,
 Покрај мора од Варне кржаве
 Главницама високим Балкана
 Над извором Марице студене.
 Рил-планином више Самокова,
 Витош-гором над извором Струме,
 Брдом Спасом, Крбетском планином,
 Ниском стазом на увалу горску
 Над Косовом и мостом Сазлијом,
 Пут запада све на Шар-планину,
 На Језерску гору и Голешку,
 Комораном, Колашином старим,
 Мокром Гором поврх Метохије,
 Бор, Тројицом, Комом и Јавором,
 Дурмитором према Пирлитуру,
 Црном Гором до равних Котара,
 До Котара крај сињег мора.

А протопоп Недјељко богојавленском
 освећеном водом овако благосиље:

Благосов ти мој нарде, буди,
 И благосов свакој води ладној,
 С тог језера горске воде живе,
 Што отјече испод била гора,
 На све стране у три силна мора:
 На истоку свим водама живим
 Око Љуса над Варном кржавом,
 И Дунају тихој води ладној,
 Свим водама пут Црнога Мора.
 На западу Скадарском језеру
 Дрин', Неретви, Црнојевић рјечи,
 Те Морачи и Бојани ладној,
 Свим водама пут сињег море.
 Те на југу Вардару и Струми,
 И Марици покрај Дринопоља,
 Шарац-води посред Цариграда,
 Мрамор-мору и Златноме рогу,
 Те свим водам што Бијело море
 Налјевају под Солуном градом.
 На сјеверу Дрини и Морави,
 Ибар води, Ситници крвавој;
 Лиму, Уни, Босни и Врбасу,
 Сани, Сави, златноме Тимоку,
 Осму, Искру, Јантри, Виту ладном,
 Свим водама малим и великим,
 Које теку на сјеверној страни
 У корито Дунај воде ладне.

Али је најбоље престављено јединство
 народно на збору у Урвини планини. Да
 именоване мјестија окле се све ту народ
 згруно не обухвата шест пунијех листова,
 ми бисмо и то овдје донијели.

Као што се из овијех навода може
 видјети, језик је у овој књизи такав, да би
 је требало већ због те њезине врлине тра-
 жити. Такођер му је и стих (десетерац) диван.
 На мјеста би реко, да су му позајмљени
 из најљепших народних пјесама. Послије
 Његоша и Бранка, Утјешеновић долази
 одма са Новићем и Мартићем у томе обзиру.

Све то доприноси, те *Недјељко* зау-
 зимље одлично мјесто у српској књижев-
 ности, с чега би требало, да га набави свака
 српска и најмања књижница.

Л. Томановић.

Васојевићи и Хераковићи.

Припошја:

Вид Вулетић-Вукасовић.

Чувени Рус П. Ровински написао је,
 како оно он добро зна, красну цртицу
 „Грађа за историју Васојевића“, те је обје-
 лоданио у IV св. „Нове Зете“ на страни
 151—154., а свршио у св. VI. на страни
 238—240. *) —

Г. Павле Рус, уз остало, пише, да су
 Васојевићи највише племе у Црној Гори.
 По шематизму 1883 године њих се броји
 399 дуја, а скоро још толико их има из-
 ван црногорске границе. Осим тога много
 их је пријешло и населило се у Краљевину
 Србију, а једна се њихова колонија налази
 и у Црмничкој нахији, и то је село Ду-
 пило. Сва ова маса народа умножила се
 од гомилице људи, која се доселила од не-
 куда из Старе Србије и населила се на
 подножју Кома, у уској долини Лијеве
 Ријеке. Није потреба доказивати, да су
 сви Васојевићи придошли од једног родо-
 начелника Васа, но можемо узети, да је ту
 било пет-шест породица, али без сумње све
 су припадале једному братству“. Даље ће:
 — „Само име Васојевића јасно показује,
 да су они произашли од Васа или Васоја,
 који је био њихов родоначелник или брат-
 ствени старешина; но када и од куда их
 је он овамо довео, — то је питање, које
 неможемо ријешити“.

Особито се г. Павле Рус бави „пре-
 дањем о доласку Васојевића“, јер „Васоје-
 вићи немају писане историје“.

*) У св. IV. наведена је особито побркана на
 традиција о споменутом племену, те ту г. Павле
 све свађа на народну из народа. 1) —

1) Радња г. Р. није довршена него први јој дио.
 Она ће слиједити.

Познато ми је, да је у *Фочанском* окружју стећак, а на њему је ударен натпис *Арађије Васојевића*. Ево натписа:

чита се:

О(во) н(е)с гр(е)б	О(во) и(е)с гр(е)б
(к)неза н(ашега)	(к)неза н(ашега)
(А)рађије	(А)рађије
Васоје	Васоје
вића	вића
(п)очте(н)	(п)очте(н)
вите	вите-
з в дни	з в дни
(С) анда	(С) анда-
на	на

Овај је натпис сабрао велеучени г. Др Мориз Хоернес, те га навео у fac-simili у дјелу: — „Alterthümer der Herzogovina (II.) und der Südlichen Theile Bosniens etc. Wien 1881.*“ Засјеца у наше питање, а да се наведе до ријечи образложење г. Дра Мориза Хоернеса на с. 39—40 споменутога дјела: — „Зламенит је споменик у мјесту *Бујановина* у близини *Демаш Мрежици*, к јужно-истоку садашњег насељења од седам кућа. На сликама озада и са страна овога стећка без двојбе тако речени *фистан*, што је дан данас у обичају само у јужној Арбанашкој. Рек' би, да свака поједина слика на десној одалечује се од овога одијела јали од овога *појаса на наборе*; а свака поједина слика страга још има одијело с гајтанима.**“

„Положај је руку као што обично у плесара (коланица), те се разликује од жалоснога држања јали од клањања од много осталих слика што се налазе на тијем *каменима*. Натпис, што је на средној страни, могу га донекле преписати:

„Прва је прта можда овако гласила: *Ово је гроб* —; друга је прта: *Кнеза* — довољном поузданошћу; трећа прта садржи презиме: (.рађије?); четврта и пета прта

*) Усп. *Viestnik Hrvatskoga Arkeologiškoga Društva*, год. IX. бр. 2. Стр. 41—42 под X.

**) У овој особености обичаја припознајем ново обиљежје за народословно размишљање, што је у другијем згодама постигао Блау (*Reisen* (путописи), на стр. 62). — Он налази у Фочи и у околици, па и на подневу, на црти (линији), што сам је описао, обиљежја раздиобе народа, те тражи, да докаже како се наврнуо арбанашки живаљ (стари или рички) на словински живаљ и остали, а то по туђијем авучијем мухамеданскијем именима фочанскијех становника, те јих приопћује на знање голем број.

име племена: *Васојевића*; шеста до десете прте за мене су неразријешљиве.

„Васојевићи дан данашњи станују, како је познато, на југу Колашина; те би ово био споменик каква војеведе онога храброга племена, које је прије становало на Дрини, па је било шћерано од турске навале у брда Црне Горе. Брза Тара, једна од двије ријеке, те им је зачетак Дрина, која извире код Колашина, могла би му показати пут узмицања.“ —

Ово је довољно, да се докаже, да су се Васојевићи населили из фочанскога околица.

Сад ми се је уставити на наведени споменик: —

Опазити је, да је на реченоме споменику ударено неколико слова латиницом, бива у ријечи Н(С)С на свршетку је слово латинско S; такођер S је латинско у племенском презимену *Васојевића*, а тако у презимену *Гандана* сва су три а ударена попут латинскога А.

У ријечи Н(С)С оно је Н ударено у смислу као, да је Љ; у ријечи ГР(С)Б оно је Г укресано као да је Δ; у ријечи (К)НСЗА оно је Н неправилно укресано као Н; у ријечи ВНТСЗ гласник је Н укресан као Њ, а В као у математици ∞; у ријечи ДН(Н) оно је Н као Н; на свршетку Љ није није ударено у овому натпису. — Ово би било о формалном саставу натписа, а што се тиче имена било би ми помучно, да пристанем уз Др. М. Хоернеса уз оно *рађије*, као нуту што је мучно, да од *Рашко* постане *Рађија*, па би било боље, да се за споменуто име успореди „Рјечник Hrvatskoga ili Srpskoga jezika (Jugosl. Akadem.) Дио I-ви. Св. 1 на стр. 99, а у ријечи *Арађија* и др. Свакако у ономе натпису није ни помислити, да је име женско, али је такијех доста и мушкога спола, па је лако, да је и то постало од *Арађије*.*)

Вук Стеф. Караџић у „Српском Рјечнику“ (1852) на стр. 55 спомиње *Васојевиће* и *земљу Васојевићу*, те навађа ова два стиха:

„*Бе се пови један прамен магле
Од проклете земље Васојевиће*“ —

Па ће овако даље:

„Васојевићи, који су преко планина к Црној Гори они се држе с Црногорцима,

*) Озринићи, Васојевићи и Пипери — сви славе крено име Св. Арађијела Михајила (8 новем.). —

и Турцима не плаћају ништа, а остали, који су преко планина к *Лиму*, они су под пашом *Скадарским* и т. д.⁴

Она је дата доста зламенита В ДНН САНДАНА, бива то би могао бити по свој прилици, онај *Сандај Хранић*, те је почетком XV. в. пустио Дубровчанима добар дио Конавала, а оно јим остало *Радосав Павловић*.

Довољан је наведени натпис, да се докаже ко је био родоначелник или кушумџед од племена Васојевића и откле се је покренуло речено племе на друге стране... Свакако, то је било по освојењу Босне по онијем славнога Његоша:

„Што се не хће у ланце везати,
То се збјежа у ове планине,
Да гинемо и крв проливамо,
Да јуначки аманет чувамо,
Дивно име и свету слободу.“

* * *

Познати В. М. Г. Медаковић у својем дјелу „*Живот и обичаји Црногораца*“ (у Новом Саду, 1860 — брзотиском епископске књигопечатни) на стр. 79 под бр. 22 донаша слиједећу пртицу: „*Племе* Црна Гора дјели се на садашња племена: Петњане, Његуше, Ђеклиће, Бљлице, Чевљане, Цуце и Пљивце. Свако ово племе памти своег *шукунџеда*; илити онога, који се од њиовне старие први доселио у Црну Гору, па се и зову по његовом имену. Свако племе има своју причу о доселявању. Тако Његуши причају, да су се доселили испод планине Њгош у Ерцеговини.

„Они су подјелџни на два јака братства: *Ераковиће* и *Раичевиће*. Била су два брата, једном е било име *Ерак*, а другоме *Раич*. Од Ерака су *Петровићи*, (данашња владајућа породица) Поповићи, Кустудие и т. д. а од Раича: *Радонићи*, *Жутковићи*, и т. д.

„Сваки слави својега, сваки се поноси са својем. Тако се Његуши поносе са својим Ераком и Раичем, Чевљани илити Озринићи са својим Озром, Баице са својим Мартином, а Бљопавлићи са Бјелием Павлом. Од Бјелог Павла највише су се умножили, има их данас око 3000 пушака. Како е дјена и поносита успомена новом нараштају славног шукунџеда, који е тражио и обрео нови завичај себи и својем породу, умножио племе людско, те га славе и спомињу кроз четири вјека.

„Више братства саставља племе; али не од коег другог братства, већ од они исти братства, која потјечу од једне крви.

Може бити по 5—6 и по више братства у једном племену, али се наспрам другие племена одзиваю једним именом. Свако племе има свој главар и мора бити из истог племена, и племе га само бира. Свако братство имало е свој кнеза, а свако племе свој сердара и войводу, по више кнезова и баряктара. Други политични раздјела до на племена и братства ние било.

„Рјетко се догађало, да се друго братство прибравало другоме племену. Ако се прибрав то се онда зове поселица. Поселица су доселџници, који су опет братство, али без племена. Поселица ние могла најболџ пролазити у Црној Гори. Косјери су били поселица племена Бљлица, па су их Бљлице газиле, док их ние Рјечка наия к себи примила. (Види Мегданџ). —“

Г. П. Ровински приопћио је предају о *Васојевићима*, а на исти нђчин В. М. Г. Медаковић о *Хераковићима* и о другијем племену у Црној Гори. Дакако, да су Хераковићи или Ераковићи из Херцеговине, ал то се не може лако утначити по некој традикцији, те ми је с тога овђе приопћити слиједећи натпис, а по њему ће можда испасти ко је био родоначелник или кушумџед од споменутога храброга племена

ЂУРЂЕ

CRNOJEVIĆ

Асе лежи Радосавк Хераковићк ѿвд легах на свми племе(ни) тои. ѿд мирачи а па ие мака †3^ Га

Чита се:

Асе лежи Радосав Хераковић ѿвд легах на свој племе(ни) тои. одмирачи а та ие мака

} 7033 (по Хр. 1525)

— Овај је споменик на *Бољунима* (у Херцеговини, у столачком котару код неретванскога блата). Мјесто се зове н. *Невеш-бунару*.* — Плоча вап. дуга је м. 1,83; шир. 0,90; деб. 0,40. Наоколо је обрубљена. Испод натписа је штит, а за штитом сабља. У племенском имену Хераковић слово је к као старинско грчко *копа*, а одговара латинском у q, те се у грчком употребљује као број 90. У ријечи ѿдмирачи оно је Р с наопака 9.

* Усп. „*Viestnik Hrv. Ark. Dr.*“ год. VII (1885) бр. 3. стр. 77. У *Viestniku* је натпис био погрешно објелодањен.

За ријеч одмирати усп. „Котјени“ и т. д. од Ђ. Даничића под одмирати на стр. 161, те значи *мјесто од мртваца*. мака је блато (palus = усп. Ђ. Даничић Рјечник и т. д. II дио, стр. 43).

По овому се може закључити, да су данашњи *Петровићи* старином властели с *Поносне Габеле*, а тако и *Рајићевићи*, јер јих је тамо и дан данашњи у селу *Грацу* и у околини. —

Из Пераста

о једној српској старини.

Г. С. Вуловић први се са овом старином бавио, што ја знам. То је тако звани мач Змај Деспота Вука. Г. Вуловић о њему пише шљедеће: 1)

„Драгоцјеном овом мачу ручица је од китског коста (балена) а рукобран је од сребра позлаћена, а све унаоколо урешен крупним камењем. По мњењу струковњака ту има два *рубина*, један *алмантин*, један *калцедон*, један *карнеол* и два *аметиста*.

„Широко и тешко од доброг челика све је највјештије работано и писано и све златом напуњено. (Падовносни натписе, које ћу ниже донијети, како сам их ја снимимо).

„Одма ође истиче се питање како из самих ријечи: ВУКША СТЕПАНОВИЌЪ закључило се да је то Вук Огњени? Разумије се да овако питање не пристоји се да га новак ријеши; ја и нијесам на кан, него ћу само донијети што судим може подпомоћи овом питању, а струковњаком коначно ријешење.

„Овај ванредни јунак због своје големе храбрости у историји доби различитих придјевака, те гдје га налазимо прозвана *Змај Деспот Вук*, гдје *Вук Огњени*, гдје *Вук Гргуровић*, дочим у латинским књигама назват је јошт *Војсус rex Bossinae*. (Sec. Cons. Rog.).

„Кад уважимо да он није на деспотску част наслиједио отца свога Гргура него стрица Стјепана, а то на уштрб законитих Стјепанових нащљедника, можемо ласно домислит се да је он стричевим именом себи придјевак присвојио, да тим боље своју деспотску власт утврди. Код српских владара за ово несрећно доба могли би сличних примјера наћи.

„Може и то нам помоћи, што знамо, да је ови мач, како ћемо ниже повијети, дарован Пераштаном од несрећнога Бана хрватскога Петра Зринскога.

„Зна се да Вук након себе не остави одвјетка, те, наравно добра му разнесоше ближњи рођаци, те покле знамо да Катарина унука братучеда му Ивана пође за славног Николу Зринскога Петрова праоца, неће бити неосновано промислити, да по Катарини дође у Зринску кућу Вуков мач; навлаш ако и то уважимо да Зрински били су не само јуначине на сабљи, него и људи за оно доба најизображениј у Хрватској, те познавајућ драгоцјеност овога мача бити ће га чували ако им је у баштинство дошао, ил прибавили га као важни и драги споменик.

„Али најбољи нам је доказ свједочанство нашега домаћег повјесничара, Андрије Змајевића. Он је, знамо, био савременик Петра Зринскога, те и да није, као јест био најбољи за његово доба цјелога нашега народа повјесничар (а будућност ће му то првенство признати) могао је ласно и точно за ствар испитати.

Неће мислим, бит на жао читатељем што ћу пијели уломак од овом предмету издати из гласовитог његова дјела: *Бештовис Црквени*, да буде, уједно и доказ нашем предмету и примјер овога важнога дјела.

„Вук Огњени, син Гргура Ђурђа Деспота сина храбрн јунак; међу остала славна добића која према Турком учини ове године (1448) (?) будући шест тисућа улегло харати Хрвацју, Каринцију и Карниолу наскочи исте невјернике; велики плијен оте и све до једнога потуче. При ријечи Морави подиже њеке тврде грађе, које потом тога царева војска обали. До мало времена (како пише Бонфинио) ратујући краљ Угарски с Чехом у боју с њима тако се поније исти Вук да му Матијаш краљ дарова њеко мјесто *Фејеко* речено (бити ће Сланкамен).

„Овога међу осталијема нашега Словинскога народа храбрена јунака наводи се сада мач племенити у Перасту нашем мјесту ношен од капетана који влада овијем пуком. Обћина га уздржи како један најцјењенији драги ками којем истога владарца нарешује, дајући му њим област и заповијед Војводом свега пука кад га одбере.

„На истом мачу српскијем вељијем словима златом испуњенијем виде се ове

1) Види његово дјелце *Gospa od Žkrcjela, Zadar, Brz. Kat. Hrv. Tisk. 1887.*

ријечи (долазе натписи, које ћу навести ниже.)“ *)

Што сам овај мач и ја видио и у својим рукама га имао, имам захвалити доброту г. *Крла Машковића*, који га као начелник *Перашки код себе чува.*

Одмах ћу рећи, да љепши комад оружја ове врсте, већи и тежи нијесам до сада видио.

Ручицу му је добро описао г. Вуловић, као што ми је сам казао, по стручном суду дра М. Јовановића (старијега). Ја бих могао додати да је и сребро и ков народни, сасвијем сличан српском старинскоме сребру кованоме, — што се храни по нашим манастирима. Него ми се чини, да се не може назвати *рукобраном* она само с лица мало уздигнута само до гвожђа пријечка — бар не *рукобраном*, какав мачеви имају. Ја сам гледао и сабаља старинских, које имају више *рукобрана* од овога мача.

С тога ми се чини, да је ово прије сабља него мач, јер од мача нема ништа него што је прав. Прије свега дакле нема онога *рукобрана*, што сви мачеви имају; друго, није него само с једне стране остар, а треће, мач је лагано оружје, док је овај врло тежак. Дугачак је од балчака, дакле само остро гвожђе, 87 цент. а широк 5 центи метара; док је дебљи од свакога јатагана. За то можда би се ова драгоцену старина имала звати прије сабљом него ли мачем.

Са стране, што остаје према противнику, дакле рецимо с лица по дужини изрезан је овај натпис у лијепо извезенијем словима:

С Ѣ Д И Г И Ш Б И Д Е Ц И М М Е †
И В Ъ З Г Р А Н И К О Р Е Ц И М С Е С Ъ М Н О Ј †
П Р Г И М И Ш Р Ѣ Ж И Е Ц И Т Њ И В Ъ С Т А
Н И Б Ы Ю Ц И — — —

Овај је натпис на троје подијељен овако, као што сам га овдје преписао. Између овијех дјелова мјесто крета има по један пвијетак. При свршетку к врху нека су слова излизана.

До самог балчака (ручице), између развијенијех урезањих накита стоји двоглави орао без круна и без царских знакова у канџама, објешенијех крила. Испод орла као да је слово Р.

*) Црквени Љегопис Лист 841 (још у рукопису).

С друге стране урезан је овај натпис по ширини до балчака овако:

С Т И Н И К О
Л А Е С К О Р И В
П О М О Ц И И
К Р Е П К Ы В Њ
Б Р А Н И Т Е
Б Е П Р И П А
Д А Ю И Т Е
Б Е С Е М О Л
Ю Т Н И И
Б Ѣ Д И Н А И
О М О Ц К А З
К Г Р Е Ш Н И Р А
Б Ђ Б Ж И Б Ѣ
К Ш А Ѣ Т Е П
А Н О В И К Ђ

А по дужини од овог натписа к врху стоји истом радњом урезано:

ММ Е N T O М E I D O M I N E .

Сва слова у овим натписима не само да су читка, него су још златом испуњена. У опће овај мач или сабља тако је добро сачувана, као да је скоро израђена. По изгледу, ко није стручњак, не би се никад рекло, да је из петнаестог столећа.

Него сада се намећу нама два питања: Како се *Змај Деспот Вук* могао писати *Вукша Степановић*? И друго: По чему се тврди, да је овај мач даровао Перашкој опћини бан Зрињски?

На прво питање г. Вуловић овако одговара: „Кад уважимо, да он није на деспотску част наслиједио оца свога Гргура него стрица Стјепана, а то на уштрб законитих Стјепановић нашљедника, можемо ласно домислит се, да је он стричевим именом себи придјевак присвојио, да тим боље своју деспотску власт утврди. Може и то нам помоћи, што знамо, да је ови мач, како ћемо ниже повијети, дарован Пераштаном од несрећног Бана хрватскога Петра Зрињскога. Зна се, да Вук након себе не остави одвјетка, те, наравно добра му разнесоше ближњи рођаци, те покле знамо,

да Катерина, унука братучеда му Ивана, пође за славног Николу Зринскога, Петрова праоца, неће бити не основано промислити, да по Катарини дође у Зрињску кућу Вуков мач... Али најбоље нам је свједочанство нашега домаћега повјесничара, Андрије Змајевића. Он је, знамо, био савременик Петра Зринскога, те и да није, као јест био најбољи за његово доба цијелога нашега народа повјесничар (а будућност ће му то првенство признати), могао је ласно и тачно за ствар испитати“.

На овај одговор могу се шљедеће примједбе учинити. Деспот Ђурађ оставио је три сина: Гргура, Стјепана и Лазара. По што су прва два старија била слијепа, Ђурађ је још за живота поред себе прогласио деспотом Лазара, који га је и наслиједио. Но пошто није имао мушкога порода, послѣ његове смрти, долази у питање право на власт деспотску, коју је најпослије био присвојио Стефан Томашевић, престолонашљедник босански, зет Лазарев, помоћу угарском 1459, које је године Стефан слијепи, старији брат Лазарев, прогнат из Србије, отишао у Арбанију код својих сродника, гдје се и оженио Анђелином, ћерком Аранита Комнина; па је прешао у Италију, гдје је живио и умро, оставивши троје дјете: Ђурђа, Мару и Јована. Гргур слијепи био је умро већ годину прије него је Стефан оставио Србију као монах у Светој Гори. Али у брзо, мало дана пошто је Стефан Томашевић био сио на деспотски престо у Смедереву, Турска војска улази у ову престолницу деспотовине, која тијем свршава свој живот.

А гдје је Вук, син Гргурев, најстаријег сина Ђурђевог? Прије свега, историја не зна ништа о женидби Гргуревој; уз то га један савремени му докуменат историјски називље незаконитим сином Гргуревим, и ако га летописци називљу Вуком *Гргуревиком*, као да је његов син законити. На сваки начин, његово рођење није историјски опредјељено; о чему даје сумњати и народно предање у народнијем пјесмама. Но узевши, да је Змај-Деспот Вук законити син Гргурев, њему није било од потребе, да се Степановићем називље, да тим боље деспотску своју власт утврди, као што говори г. В., јер његов стриц Стјепан није ни сам ту власт дуго и чврсто држао, него у брзо ње лишен био и прогнат из деспотовине од исте властеле; а друго, као Гргурев син њега је одило првенство и пред Стјепаном.

По имену дакле, што је на овом мачу, могло би се категорички рећи, да мач није Змај-Деспота Вука. Али свједочанство Змајевићево из седамнаестог вијека и неопредјељеност његова рођења, дају нам о томе сумњати, докле стручњаци то питање не рјеше.

На сваки начин мач је неког српског великаша и то из доба опадања српских државица, што свједочи онај оро двоглави без круна и празнијех канца.

Што се тиче другог питања, да ли је у истини хрватски Бан Петар Зрињски овај мач даровао Перасту, ми ни нађ немамо никаква одговора основанога; бар г. В. не наводи никаква доказа, да то потврди.

У наводу из Змајевића у поменутој књизи не говори се ништа, одакле је овај мач у Перасту; такођер у прилогу под биљешком Е, гдје се потанко описује долазак Петра Зрињског у Пераст, нема спомена о томе мачу.

Дакле и друго постављено питање остаје не рјешено.—

Кад смо споменули долазак Петра Зрињског у Пераст, умјесно ће бити, да из једне старе листине, што г. В. доноси као прилог у својој књизи, преведемо, што се о томе ту говори.

У 1654 Мехмед-Ага Ризванагић био се подигао са 7600 војника, да опљачка и освоји Пераст. Нови и Рисан одавна су били у турскијем рукама. Али Пераштани јуначки сузбише тај нападај с грдном турском погибијом.

„На глас ове побједе, — пише очевидац непознати — који је био полетио на крилима славе не само по свој Далмацији, Арбанији, Босни, Херцеговини и Хрватској, него по свој Јевропи, осам дана послѣје побједе Бан Петар Зрињски находећи се бродом случајно у луци грушкој, изненада доплови са заставама искићен и великом пуцњавом у част опћини перашкој. Кад је на крај изашао и кад се чуло за име, које су Пераштани вагда поштовали, би добро дочекан и великом оданости почашћен, не како је заслуживало његово велико име, него како су допуштале слабе силе Пераштана. Одсио је био у кући Палавићина. Бан се жалио, што није срећан био, да се нађе у њиховом друштву у тако јуначком дјелу: радиј бих био, да сам без једне руке остануо, а само да сам био учесником толике славе — говораше. И Пераштани су жалили, што нијесу имали у друштву тако великог ратника, и жудећи знати, којом је

намјером дошао, пошто су се мало разговарали, учтиво га је Палавићино запитао: „Господине Бане, жуђели бисмо знати, што вам је чинило овдје доћи“. На што он одговори: „Не друго само видјети славни, честити и племенити Пераст“ — којим су одговором Пераштани били задовољни. Послије рече, да ће сјутри дан поћи у Котор, за то су одма јавили у Котор, да га они приме бар према његовом достојанству. И у исто доба промислише, да га одаре којим даром, и одлучише, да му дарују „Главарски Пехар“, што се налазаше међу сребром Милутина Трипова Марковића, а то је био кнеза Зринскога, његова дједа, кад је био под Сигетом..... па га је Милутин купио у Хусурбеговића Турчина из Новог. Он им је захвалио особито што је овај племенити дар његових предака. Кад је послѣ чуо, да су Пераштани јавили Провидиторима Которским, зафалио им је на част, али није хтио већ поћи у Котор, него је провео ноћ са капетаном Крстом Вицковићем и с другима код Палавићина, и кад је свануо кренуо је из Пераста испраћен великом оданости и пуцњавом артилеријском из тврђаве, а он је исто отпоздрављао. Пратени га до Берига, хтјели су још даље одити, али их је он на силу повратио дома, а он је пошао у Краљевицу, своју престолницу, не сврнувши у Дубровник, како су се надали, јер су га били позвали преко два племића, али им је он лијепо зафалио и пут продужио. Послије године дана, кад се Палавићино наодио у Краљевици својим бродом, Бан га је звао, и послѣ разног разговора рече му: Знате ли што су рекли Дубровчани, кад нијесам хтио поћи у њихов град? *Био лупеж к лупежима.* А ја сам одговорио: *Јок, већ јунак к јунацима.* Па га је за богатом софром у гостио и испративши га, рекао му је: поздравите у Перасту све главаре од моје стране у знак моје велике љубави.“

Л. Томановић.

Народне пјесме.

I.

Из Босне.

Хасан-ага и Фата дјевојка.

— Запросио ага Хасан-ага
На далеко лијепу дјевојку.
Запросио, па се разболио,
Боловао три године дана.

Кад настала четврта година, 5
Књигу пише лијепа дјевојка:
„А борати, ага Хасан-ага,
Јал' ме води, јал' да се удајем;
Мене куну по двору невјесте:
Кога чекаш, не дочекала га! 10
Кога гледаш, не изгледала га!
Ко ти мио, суђен ти не био!“
Поручује ага Хасан-ага:
„Удаји се, лијепа дјевојко,
Удаји се, а мене не чекај; 15
Никад мене дочекати не ћеш.“
Кад то чула лијепа дјевојка,
Запроси је ага Мехмед-ага,
Прстен ставља, свадбу уговара;
Та је свадба до петнаест дана. 20
Кад изишло то петнаест дана,
Скушише се кита и сватови.
Чауш викну, дабулана цикну:
„Хазурала, кита и сватови!
Јели хазур на коња дјевојка?“ 25
Бјеше хазур на коња дјевојка,
Па пођоше пољем зеленијем.
Кад су били Хасан-аге двору,
Проговара са коња дјевојка:
„А борати, дјевер Мухамеде, 30
Де упитај агу Мехмед-агу,
Да ушећем аги Хасан-аги,
Што год имам у сандуку блага,
Његовом је свилом извезено,
Испуњено срмом и златом, 35
Да му платим, ја да ми халали.“
Њојзи вели ага Мехмед-ага:
„Хајде шећи, лијепа дјевојко,
Хајде шећи, ал' брже ишећи.“
Ушетала лијепа дјевојка, 40
Без уплета у двор уходила,
Без селама у шикли одају,
Гдје 'но лежи болан Хасан-ага.
Дође, прође, виш главе му сједе,
Па ту она сузе пролијева, 45
Паде суза Хасану на лице,
Проговара ага Хасан-ага:
„А борати, моја мила мајко,
Зар је наша кула прокапала
Скоро сам је, мајко, начинио.“ 50
Проговара лијепа дјевојка:
„Није твоја кула прокапала.
А борати, ага Хасан-ага!
Што ј' у мене у сандуку блага,
Све је твојом свилом извезено, 55
Испуњено и срмом и златом,
Да ти платим, јал' да ми халалиш.“
„Халал теби, лијепа дјевојко.“
Па дозива остарјелу мајку:
„А бора ти, остарјела мајко! 60
Дохвати ми пепета сепета,

Да извадим од злата кавада,
 Нек обуче лијепа дјевојка,
 Што сам јој га био сарезао,
 Да ја видим како би јој било.“ 65
 Обуче га лијепа дјевојка,
 Па пошета по шикли одаји;
 А када га стаде опет свлачит,
 Њојзи вели ага Хасан-ага:
 „Де не свлачи, лијепа дјевојко! 70
 Већ ти дери, а мене спомињи,
 Кад издереш, заборава на ме.“
 Тад одшета лијепа дјевојка,
 Те посједе лијепа дорина,
 И отиде пољем зеленијем. 75
 Проговара ага Хасан-ага:
 „А борати, остарјела мајко!
 Примакни ме ка демир пенџеру.“
 То је мајка за Бога хајала,
 Подиже га крај демир пенџера. 80
 Кад он виђе киту и сватове,
 У њему је живо срце пукло.
 Глас достиже лијепу дјевојку,
 Глас достиже а два пристигоше:
 Гдје умрије ага Хасан-ага. 85
 Кад то чула лијепа дјевојка,
 Она узе ножца од појаса,
 Па је себе у срце удрила,
 Паде Фата на зелену траву.
 Скупише се оце и кадије, 90
 Опремеше агу Хасан-агу,
 Скупише се буле и кадуне,
 Опремеше Фатиму дјевојку.
 Заједно им музар ископали,
 Кроз земљу им руке саставили, 95
 Виш главе им грожђе посадили,
 Ниже ногу воду навратили,
 На преима румену ружицу;
 Ко је млађан, нек се ружом кити,
 Ко је гладан, нека грожђа зобље, 100
 Ко ј' уморан, нека воду пије,
 Нека пије и рахмет предаде.

Млад јуначе, јесам ли ти драга?

— Два пребјега гору пребјегоше:
 Лијеп момак, још љепша дјевојка,
 Кад су били на сред горе чарне,
 Разбоље се лијепа дјевојка
 Од главице, али нефалице,
 Од срдашца, без тешке болести.
 Лијеп јунак говори дјевојци:
 „Гдје си ми се разбољело злато,
 Да те ни чим понудити немам,
 Већ травицом и ладном водицом.
 Можеш знати, драга друго моја,
 Можеш знати, хоћеш пребољети,
 Да ти тражим по мору хећима,

Да купујем на дукат лијека.“
 Говори му болана дјевојка:
 „А борами, младо нежењено,
 Не мучи се, не тражи хећима,
 Не троши се, не купуј лијека,
 Не боли ме ни срце ни глава,
 Већ ја кушам јесам ли ти драга.“
 „Јеси, душо, као моја браћа.“
 „Млад јуначе, на том ти не хвала,
 Сад се врло браћа не милују.“
 „Јеси драга, као моја сеја.“
 „Млад јуначе, на том ти не хвала,
 Сад се врло не милују сеје.“
 „Јеси драга, кано моја мајка.“
 „Млад јуначе и на том не хвала,
 Сад се своје не милују мајке,
 Већ ми кажи јесам ли ти драга.“
 „Јеси драга као моја душа.“
 „Млад јуначе, на томе ти хвала.“

Док је мени у животу Јове...

Везак везла племенита Ана
 На чардаку, на дебелу хладу.
 Пред њоме је ђерџеф од мерџана,
 У руци јој игла од биљура,
 На крилу јој стотина урнека.
 Туд пролази Јово Челебија,
 У њедрим' му везена чеврља,
 Ана гледа по чеврљи гране.
 Излазила њена мила мајка,
 На крилу јој урнеке гледала,
 Па је својој шћери говорила:
 „Ано, шћери, који ћеш почети?“
 Ана мајци тихо одговара:
 „Нећу, мајко, овог ниједнога,
 Ево Јове под мојим пенџером,
 У њедрим' му везена чеврља,
 Мила мајко, они ћу почети.“
 „Шћери Ано, од пуно је злата.“
 „Борме нека, моја мила мајко,
 Док је мени у животу Јове,
 Биће мени и на оке злата.“
 „Шћери моја, вода га пон'јела!“
 „Мајко моја, мени га нан'јела!“
 „Шћери моја, објесио ти се!“
 „Мајко моја, о дрву дријену,
 Па о моме грлу пребијелу!“
 „Шћери моја, Дрина га одн'јела!“
 „Мајко моја, на бр'јег га изн'јела.“
 „Шћери моја, бр'јег се обронио.“
 „Мајко моја, тебе заронио!“

Они мисле, да нико не види.

Двоје ми се на ливади љуби,
 Они мисле, да нико не види,

Ал' то види зелену травичу.
Травица је овцама казивала,
Овце кажу своме чобанину,
Чобан каза у селу му стару,
Муктар каза хоци мује зину,
А мујезин својој ситној дјеци,
Дјеца кажу оцу и матери.
Када чују млади нежењени
Сузе лију и старије куну:
„Ој, ливадо, не зеленила се!
Б'јеле овце, поклалли вас вуци:
Чобанина објесили Турци;
А имама притисла мунара!
Ситну дјецу куга поморила!
Родитељи више не родили!“

Сарајево, цвало не родило!

Соко лети преко Сарајева,
Тражи хлада, гдје ће ладовати,
Нађе јелу на сред Сарајева.
Ту ми сједи млада удовица
И дјевојка румена ружица.
Стаде соко мисли премисљати:
Ил' ће љубит сумбул удовицу,
Ил' дјевојку, румену ружицу,
Све мислио, на једно смислио,
И обљуби сумбул удовицу.
Цвили, плаче, лијепна дјевојка
„Сарајево, цвало не родило!
У теби је свако зло постало,
Да бећари удовице љубе,
А удовци лијепе дјевојке!“

Приближежио Д. Рајковић.

II.

Из Колашина.

Покрај Лима.

Покрај Лима бачва вина,
Ту ђевојка крчмарица,
Она крчми рујно вино
Све чашицу за парицу
А филцанић за динарић,
А мињојку за ђевојку.
Отуд иде стар на коња:
„Помагај Бог крчмарице!
Имаш мене рујна вина?“
„Ид' отале стар на коња,
Да је вина колко Лима,
Не би стару капља била.“
Стари прође, млади дође:
„Помагај Бог ђевојчице!
Имаш мене рујна вина?“
„Бог ми с тобом млад на коња,
Да је бачва сагорела,

Опет бих те напојила,
Да бих себе заложила.“

Ој ђевојко дилберчићу.

„Ој ђевојко дилберчићу,
У бијелу беглучићу,
Није бијел, но је мави,
Ја се драга баш помамих,
И помамих и умријех.“
„Не мри, не мри, мој драгане,
Немам тебе ђе конати.
Под гр'оце тебе гропце,
Б'јеле дојке наслончићи,
Дуге руке носиоци,
Црне очи пратиоци.“

Приближежио Ђ. Станић.

III.

Из Цуца.

Зачух вилу у дубрави.

Зачух вилу у дубрави,
Ђе пјесме поји;
Ја устегох коња мога,
да боље чујем,
и подигох калпак с главе,
да боље видим;
Мајиним руком и јаглуком,
да ми долети.
а ме пољубила —
Устим вила бијела;
и је целив дала —
Слађи м. тађи од меда. —
с друг код мене,
Намјери се њвах му је; —
дару њетно подне,
Теке прође. ђе кајати:
стах с ико,
Учини ли иђе њних ја?
што уч. ђку вилу,
Бог ми даде гор. ђтоме;
дах је др. подне,
Теке прође њетно ђти:
стах се кајати ђ дворе,
Што не градих бјел. ђ;
да је затварам. кључе,
Што не ковах златне
да је притварам
А кад дође Ђурђев-дана,
да је отварам,
Да је шетам од Стамбола
до бјела двора. —
Приближежио

И. Ј.

Иван Кукуљевић Сакцински.

У почетку августа преминуо је на своме добру у Пуџаковцу у Хрватској за-служни књижевник, *Иван Кукуљевић Сакцински* у 73-ој години свога живота.

Његове су највише заслуге на пољу историје и археологије. Најважнија су му дјела: „Slovník umjetnika jugoslovenskih“, „Jura regni Croatiae, Slavoniae et Dalmati-ae“ и „Acta Croatica“.

Био је предједником Матице Хрватске, којој је поклонио свога „Klovija“ и своје „Živote Slavnih Hrvata“.

Био је почасни члан Академије југославенске, којој је даровао свога „Marulića“, „Panoniju Rimsku“, „Prvovjenčane kraljeve jugoslavenske“ и „Regesta“.

У покрету „илирскеме“ био један од првака му, и као такав кашње био је умјерени Хрват, те је у размирици српско-хрватској вршио улогу миротворца. У томе обзиру његов пошљедњи говор у сабору загребачком

који су сви српски листови највећим г знањем на знање узели, учинио је а може се сматрати и његовијем завјер

И као политичар играо је важну улогу још оне бурне г. 1848, када је ски изасланик одио у Праг и Б тога доба потичу и његове пјесме „Славјан-вјани! Ви народах елуге, ви авјани, Сла-ства, Ви другови туге. На чувари цар-мач у руке сада! Славјан ноге се дижете, душманство нек пада“.

Као такав врједни дољуб био је командер Владимира и дописни Академије наука у Петрограду, археолош-кову, Ученог Друг це Словачке и т.

Лака му р одна земља! Вјечна му

Књџ

Књижевни преглед.

У Б са овом Божја в њевачка Б. М од Л опис са овом Божја в њевачка Б. М од Л опис са овом Божја в њевачка Б. М од Л опис

кограду изашло је Браство III лијепом садржином: 1. „То је оља“ од З. Ј. Јовановића; 2. Си- клисура, биљешчица с пута од М. лијевића; 3. Заборављени патриота А. Р. Веснића; 4. Босне географски од В. Милијашевића; 5. Из живота у

Старој Србији од Д. Ј. Г. У.; 6. Јетрвица адамско кољено, народ на пјесма; 7. Преко Коца Балкана у Рилске планине, путописна црта од Бд.; 8. Кр Урош I и грчки по- вјесничар Пахимег од Д. С. Јовановића; 9. Кратки преглед српских народних пјесама од П. П. Ђорђевића; 10. Нагорич, путо- писна црта од П. Срећковића; 11. Српске народне посл

Нама је чини, да ово периодично књи- жевно изд је све више одговара једној на- шој великој потреби — потреби међусобног упознавања и проучавања. Да нам простор допушта да ми бисмо драговољно донијели у извод о особито географски опис Босне и члар о српским народним пјесмама — таг су важни ови радови. Па бисмо се отакли и путописних црта од Милићевића и Срећковића, а и са Коца Балкана у Рилске планине. Приказали бисмо и забо- рављеног патриоту и што пише Д. П. У. из живота у старој Србији. Али то нам овдје није могуће, него само обраћамо пажњу наших читаоца на ову књигу, да је набави, па да је чита, ко жели свој народ и своју земљу упознавати.

Лепе Туџинке, песме страних песника препевао Вл. М. Јовановић, са сликама, у Штампарији А. А. Славуја 1889, велике осмине 200 страна, цијена 1 дин. 50 пара.

Вл. М. Јовановић спада у млађе пје- снике наше и у најврједније сараднике Босанске Виле, Јавора и Кола. Пошљедњи број *Б Виле* доноси већ и слику његову. И пред нама је већ збирка његових превода из њемачке, француске, руске, инглешке, ру- муњске, мађарске и грчке појезије. Ваља да признам, да ову књигу нијесам оставио, докле је нијесам с краја на крај прочитао. А поглавито судим ја пјесничке производе по вољи, којом их читам. Но ко не би радо провео и који дан са најпознатијема пјесни- цима готово свијех јевропских народа? Ту је тридесет пјесника њемачких са пет пјесама анонима, једанајест француских, десет рус- ких, шест инглешких с једним анонимом, четири румуњска, три грчка, и два мађар- ска.

Наш је пјесник сит свијета и његових дражи.

Не вјерујем да љубави има — Сумња ми је давно у грудима, Те не радо пријатељства саварам — С песмама се само разговарам....

Па им овако на растанку пјева:

Своје јаде од вас нисам крио —
Над вама сам често сузе лио,
Са вама сам и о срећи сновио —
У вама сам једино уживо....

Творци ваши свет су добро знали
Па су тужним лека остављали,
И тај лек сам пун захвале примо,
Па сам јаде са свог срца снимо....

Видио сам ма и преко воље,
Да никада није било боље,
Па се с вама блажих у јадима —
А сада вас шаљем и другима,
Да са вама своје боле блаже
Кад учјехе у свом јаду траже.

По овоме се већ може видјети, какве су пјесме овдје сабране. Оне већином истичу из осјећања зла, што човјечанство трпи. Песимизам им је главна црта.

Прва пјесма (Грифијусова) овако почиње:

Шта је тај свет, што ме блеском вара?
Како ли то све за мало бива!
Како ли се за часак обара

Све, што с' цени, у чем се ужива,
А пошљедња (*Петшефијева*) под насловом „Пријатељи“ овако ужасно гласи:

Они ме беху пригрлили себи,
А мени, боже, беше мило... мило.
Та никад на зло помислио не би' —
Тек ми је после... после јасно било,
Што ме грлише? Ради беху знати,
Где су ми јадном најслабије груди,
Да тамо могу мачем ударати —
И ударише. Бог нека им суди!

Али између овога чемера, што убија, има по гдје-која, што узвишава као *В. Ига* „На што плакати“ и „Надежда на Бога“, *Лермонтова* „Молитва“ и *Клајстова* „Рањени ждрал“; и по гдје-која што ти суморно чело ведри, као *Лесингова* „Њено име“, *Кољцова* „Баволски поглед“, *Рајникова* „Има нешто“ и *Хриштопулосова* „Сувише рано“.

Такођер наиђемо и на коју родољубиву као на *Хомјаковљеву* „Братску песму“ и *Кандијано-Попескову* „Бој на Гравици“.

Толико о избору.

Што се тиче доброте превода не могу судити, јер пред собом немам оригинале; али толико могу рећи, да су пјесме већином такве, као да су изворне, као да су се извиле из душе српскога пјесника — Доста је да упутимо читаоца на *Шелејеве* „Промена“ и „Философија љубави“, или на

Пушкинову „Волео сам живот“, на *Париготулосову* „Моја Душа“, или на коју *Хајнеову*. Да то потврдим, навешћу шљедећу *Димитрија Викеласа* под насловом „Туга за Завичајем“:

Кад ко из своје земље први пут у свет пође,
Па жељан белог света, кроз стране земље прође,

Диви се многој реци, провали или гори —
На многим месту очи устави и одмори.
Ал', опет, где год стане, ал', опет, куд год гледа —

Увек му жељни поглед ненадно тек угледа
Познати мили поток, што кроз врт очев иде,

Ил' море, што га јоште кò мало дете виде,
Ил' стену, што се на њу први пут страшљив пео —

Пред њим се каткад јави завичај његов цео.

Пред милом, дивном сликом детињске успомене

Тамни лепота страна, губе се дражи њене.

Г. преводилац влада врло добро развијем стиховима, као што се види из горњијех навода, али с римама често ружно рамље по обичају српских пјесника. Н. п. на страни 97 нијесу никакве риме „смејали“ и „пропјани“, „жалости“ и „љубости“, на стр. 179 „ватрено“ и „свилено“, „љубила“ и „добила“, „пристати“ и „везати“, „ватрена“ и „румена“, „весео“ и „узео“. Осим тога и да су све правилне, биле би сувише баналне ове риме, јер их не смију сами глаголи чинити. Као што су такве и шљедеће: на стр. 174 „рајских“ и „арајских“, на стр. 182 „води“ и „предводи“. Али ми ваља признати, да се у ријетко нађе гдје која рима од посесива *мој, твој, свој*, од којих неки пјесници највише рима граде; а у ријетко, могу поднијети. Риме су најбит пјесмама и с тога морају бити правилне и одабране.

Ово је једина мана овој лијепој збирци у истини *Лијетијех туђинака*, која се младоме пјеснику не може опростити, јер је у његовој власти било, да и без те мане свијет угледају.

Можда би се гдје-гдје могло приговорити и по гдје-којој несвојственој реченици, што опет долази од хитње у прављењу рима. Тако н. пр. ради риме нагрђена је она између најљепших од овијех туђинака на стр. 62.:

Капља је за капљом са небеса *шккла*
Па у разговору једна другој *рекла* . . .

Ради *рекла* дошло је оно *шккла*, а
киша, капља за капљом с неба не *шече*
него *пада* или *бије*.

Издање је лијепо без штампарских
погрешака; али слике не одговарају ни са-
држини ни техничкој изради његовој: боље
шћаше бити да су изостале.

Ми смо свакако дужни захвалити ври-
једноме трудбенику на књижевном нашем
доста запуштеном пољу на овако лијепоме
дару, а нашим читаоцима јамчити, да ће им
Лијеше Туђинке миле бити, и да ће често
њихово друштво тражити. Цијена пак према
величини и садржини књиге врло је у-
мјерена.

Т.

Россија и Черногорја, историческиј
очеркъ, 1485—1889, С. Петербургъ, Изда-
ние С. Е. Добродјева.

Ово је наслов дјелцу, које је написао
Н. Л. Ширјајев, а издао *С. Е. Добродјејев*,
поводом вјенчања наших Кнегињица са чла-
новима руске царске куће. Издаваоц је
ову књигу лично поднио у петерхофском
дворцу како Височанственим младенцима,
тако и Његовом Височанству Књазу Ни-
коли и Свијетлом Нашљеднику Књазу Да-
нилу.

Дјело се бави понајвише дипломат-
ским односима између Црне Горе и Русије,
а има и лијепијех података из историје
Црне Горе. У опће оно ће доста доприни-
јети к упознавању Црне Горе у Русији,
гдје ће се осле нама виша пажња поклањати.

Дјело ја написано популарно и тијем
ће више горњој сврси послужити.

NA VIDOV-DAN.

1389—1889.

Pieśni Serbskie

O Kosowskim Boju

U nowym przekładzie

Przez

Zydora Kopernickiego

z pozedmowa

T. T. Jéza.

Kraków.

Naktad księgarni Zebethnerwi Spółki.

1889.

— Овако је брацки књига посвећена
нашему народу, те је знаменита са свакога
погледа: —

„W Piećwiekova

Stawe Widou-dana

NARODOWI SERBSKIEMU

Na Poklon

za przyjecie bratnie u swojej ziemi, niesmier-
telne pieśni o Kosowie, polska nuta u duszy
odutórzzone ofiarują

Wdzieczni pobratymcy.“

— Дичан је увод у нашу жалостну
повјест од брата Т. Т. Јéза, ал' нам'
простор о тому недопушта, јер ми данас
дружчије мислимо о *Косову* и о косовскијем
јунацима. — Дан данас не заводи нас ништа
нити потвора, него мислимо како народ
који се подиже ка'но она митхичка тица
феникс, те се неосврће на свој пријашњи
пепео, но лети, као да се сада излегла, небу
под облаке . . .

Овђе ми не хулимо дјела брата Т. Т.
Јéза, дапаче га у звијезде кујемо, ал'
пред свијетом нагласујемо, да ми *Словинци*
на Балкану остављамо за собом све претсуде,
те с *Видов-дана* мислимо као то може
народ мислити, те не гледа за собом но
пред собом . . . —

Брат нам' је Т. Jzydor Kopernicki
одавна познат, те ми нећемо лако заборави-
вити његова красна дјела, а пуно нас ве-
сели она збирка:

„Przyczynek

Do

Etnografii Ludu Ruskiego

Na Wotynim.“ и т. д.

— Особито смо дужни брату Jzy-
doru на дјелу *Na Vidov-dan*, јер нам
је у тој књизи навео краснијех пјесама о
Косову, а ту их је на броју XIV. — По
нашему му је мњењу превод прекрасан, а
ево примјера: —

„III

J tak rzecze do niego Milica:

— „Car Lazarze, złota ma korono!

Ty wyruszasz jutro na Kosowo,

Wojewodów zubierasz i slugi,

a przy worze mi tu nie zostawiasz

carze Lazo, zudnej glowy mezkiej,

by ci pismo moje miał kto zanieść

i z Kosowa powrócić z wieściami.

Dziewieć braci miłych mi zabierasz,

dziewieć braci, Jugowiczów dziewieć.
Zostawce mi choć jednego brata,
choć jednego siostrze o zaklecia.“

У књизи је 114 стр., те се одликује и обликом као и краснијем садржајем, па смо ми у велике харни г. Jzudoru Корперниџкијем на овој *руци* и *јабучи*, па нам је до свете дужности, да га запишемо на *српски работи као дична браћа...*

Вид Вулетих-Вукасовић.

Narodne pjesme iz usta i rukopisa skupio i za štampu spravio pop Baldo Glavić. Zbirka prva. U Dubrovniku troškom knjižare D. Pretnera, 1889.

Ово је XXV књига Народне Библиотеке, што је издаје иста књижарница. Ми ћемо да упознамо наше читаоце са овим подухомом књижевнијем. Ово су дакле књиге те Народне Библиотеке: 1. Dubrovnik ponovljen, epos u XX pjevanja i Didone, tragedija u 3 čina Jaketa Palmotića Gjonovića. F. 1. 80.

2. Ostan Božije ljubavi i razlike pjesne duhovne Andrije Vitalića. F. 1. 20.

3. Pripovijesti crnogorske i primorske, skupio, složio i pregledao Štepan Mitrović Ljubiša. F. 1. 20.

4. Robinjica, spjevao Mato Vodopić. N. 20.

5. Pjesme Razlike Antuna Kaznačića Dubrovčanina. N. 60.

6. Marojica Kaboga, tragedija u 5 čina M. Bana. N. 60.

7. Ratovanje slovinskog naroda proti Turcima godine 1875—1877. Uz gusle skupio Žalovan. N. 60.

8. Crte iz hercegovačke zapreme, pripovijetka Ivana Miletića. N. 20.

9. Na Doborskim razvalinama, pripovijetka kan. Mata Vodopića. F. 1.

10. Narodne satirično-zanimljive podružice. Skupio ih V. Vrčević. N. 60.

11. Pjesme o ratu rusko-turskom i o bojevima na Plevnu g. 1877. Spjevao Bogoljub Petranović. N. 20.

12. Mudri Čoso. Po pučkoj predaji ukiatio za praznike Vid. Vuletić-Vukasović. N. 30.

13. Narodne basne. Skupio ih po Bosni, Crnoj Gori, Dalmaciji i najviše po Hercegovini V. Vrčević. N. 50.

14. Za kišljive dnevni. Književni pokušaj Marka Cara. F. 1.

15. Jan Hus, tragedija u 5 čina M. Bana. N. 60.

16. Narodne humorističke gatalice i varalice. Skupio V. Vrčević. N. 40.

17. Kratka povjest kralja bosanskih. Po izvorima napisao za mladež bosansku O. Antun Knežević. Sveska I. N. 40.

18. Zimnje Večeri. Priče iz narodnog života u Srbiji, napisao M. Dj. Milićević. F. 1. 20.

19. Smailagić Meho. Pjesan naših muhamedovaca, zabilježio Dr. F. Kraus. N. 80.

20. Viški boj. Spjevao Savo Matov Martinović Crnogorac. N. 20.

21. Kratka povjest kralja bosanskih. Po izvorima napisao za mladež bosansku O. Antun Knežević. Sveska II. N. 60.

22. Tužna jela. Povijest gruška, kan. Mata Vodopića. N. 40.

23. Narodne pripovijetke ponajviše kratke i šaljive. Skupio V. Vrčević.

24. Kratka povjest kralja bosanskih. Po izvorima napisao O. Antun Knežević, Sveska III. N. 60.

Као што се види, правац је овога књижевнога подухме врло добар, и ми бисмо издаваоцу препоручили, само да слиједи и даље истијем правцем. Ту су листови дјела народнијех књижевника из народног живота црпљене и то врло различите садржине. Ово подухме иде на руку народним књижевницима и у исто доба угађа народу. Ми му особито одобрајемо, што је искључио преводе из своје библиотеке.

Прелазимо на књигу, што је пред нама. Као што се види из наслова, у њој находимо *праву* народнијех пјесама, и пјесама, чиј се аутори знаду.

Од народнијех пјесама ту налазимо шљедеће: Vojvoda Mončilo (из Стоњског приморја), од 430 стихова; Marko Kraljević pohodi sestru (из Стоњског приморја) од 500 стихова; Asan-aginica (из Шипанске Луке) од 265 стихова; Janko Sibirjanin i vila (из Луке на Шипану) од 157 стихова; Janko Sibirjanin i jezerkinja vila (из Луке на Шипану) од 167 стихова; Sirota djevojka (из Луке на Шипану) од 167 стихова, удаје се за Уструшића Павла, а кумује јој Марко Краљевић, а ђеверује Сибињанин Јанко); Oporuka Jova Despotovića (из Стоњског приморја) од 180 стихова; Miloš Čobanin sa Šаре планине (из Стоњског приморја) од 300 стихова; Paša Sejdić na konaku u Nikolice Grahovskoga kneza (са Шипана) од 179 стихова; Selim Seliman Udbinjanin i Gjurica Petrović kotaras (са Шипана) од 270 стихова; Sestra Ivana Senjanina i Turčin Mujo Jelečković (из Конавала) од 111 стихова; Alija brodar (са Шипана) од 135 стихова; San sirote djevojke (са Шипана) од 162 стиха, гдје се спомиње Сењанин Иво и црква Ружица; Angja Burovića (са Шипана) од

290 стихова. Предмет је црпљен из знамените некад куће Буровића из Новога.

Прва пјесма *Војвода Момчило* то је једна варијанта пјесме у II књизи Вуковијех народнијех пјесама под насловом *жембба Краља Вукашина*. Сравнијући ове двије пјесме ми находимо и у техничкој изради и у садржини знатне разлике. У овој пјесми Вукашин учи љубу Момчилову, како ће издати Момчила, што ће учинити са ђордом његовом и његовим Јабучилом. Да то изврши она дочека плачући Момчила, да га превари, да јој каже сабљу, што пресеца дрвље и камење, и јабучила с крилима; у чему и успије, те је извршила, што јој је Вукашин наредио. У Вуковој пјесми напротив Вукашин пише Вукосави да отрује Момчила; а она му одговара, да то не може, него да ће му сабљу затопити, а крила јабучилу опалити; па он нека дође с војском и нека га околи, кад у лов изађе.

Даље у овој се пјесми Момчилу снијева:

Да сам иша у гору зелену
Близу воде Јазе валовите,
Да изнађем ту војску некакву,
Да сам бжемо а утећ' немого,
Да ми добар дорат успирао,
У невољи помоћ ми не дао.

А у Вуковој:

Ја сам ноћас чудан сан уснио,
Бе се пови један прамен магле
Од проклете земље Васојеве,
Пак се сави око Дурмитора.
Ја ударих кроз тај прамен магле
Са мојијех девет миле браће
И с дванаест прво-братучеда
И четрест од града левера,
У магли се љубо растадосмо,
Растадосмо пак се не састасмо,
Нека Бог зна, добра бити неће.

Што у овој вила с Дурмитора Момчилу каже, кад је клео и био јабучила бжежући пред Вукашином, како му је Вукосава крила опалила; то у Вуковој сам јабучило проговара. Што у овој Вукосава затвара косу Јевросимину у сандук; то их у Вуковој везује за диреке. Што у овој Вукашин одсијеца главу Вукосави; то је у Вуковој везује коњма за репове.

У овој још има више разговор између Момчила на самрти и Вукашина, и разговор између Вукашина и Вукосаве. У осталом су сасвијем сличне. Још ми је констатирати да у овој има 125 стихова више него у Вуковој.

А *Опорука Јова Деспотовића* пјесма је сасвијем слична оној Вуковој такођер у II књизи *Смрти Јова Деспотовића*; само што је и ова дужа 65 стихова од Вукове.

Још пада у очи разлика имена мјеснијех; што у Вуковој слуга Милутин иде *Крушедолу* код владике Максима; то у овој иде *Долу Дубокоме на манастир Максима владике*. Што у првој иде у *Беркасово* Мајци Анђелији; то у другој иде у *Драчево равнo*. Што у Вуковој „Дуну вјетар од *Фрушке* планине“; то је у овој „Вихар пух са *Таше* планине — Па поваљо свилене барјаке“. Још Ми је примјетити, да се у овој пјесми не зна за *Купиново*, него се мјесто *Купинова* узимље просто *поље сријемско*.

Најпослије ћу обратити пажњу на једну техничку разлику. У Вуковој мајка Анђелија кад је дошла близу, од једном опажа око двора свога Јова слуге гологлаве и коње по ливади без седала и без покривача; а у овој варијанти, кад је била

На погледе двора Јованова,
То му коњи пасу по ливади
Брез седдала и брез покривача;

па пошто је она питала Милутина, и он јој одговорио, за што нијесу коњи оседдани;

У то слуге из двора изашле,
Жалостиви, гологлави ићу;

те пита опет слугу Милутина:

Што исходе гологлаве слуге
Гологлаве, тешко жалостиве?

Пјесма „Марко Краљевић походи се-стру“ не налази се ни у Вуковој збирци, ни у Сандићевој под насловом *Краљевић Марко*, гдје су све пјесме сабрате о овоме народном јунаку; по томе сва је прилика, да није прије штампана ни једна њена варијанта. За остале пјесме не можемо ништа становито рећи, да ли су прије гдје штампане у варијантама, јер немамо пред собом збирке дотичне, у којима бисмо их потражили. Али у колико се сјећамо и оне су нове.

Остале пјесме дијелом од слијепца *Влаха Обуљена* из Дубровника, што их је сам спјевао или што их је од другога чуо; дијелом од непознатих ауктора. Ево једне од ових пјесама:

Узрасла је Ружица румена
У мојему мјесту порођена.
Благо мајци, која је родила
И љепоту Ружу одгојила!
Благо оном, ко ће је убрати
Лијен ти ће цвијет уживати!
Да си здраво мили перивоју.
Ево славим л'јепцу Ружу твоју!
Бог јој дао здравље и весеље,
То су моје од срдашца жеље!
Ал' праведно, Ружо, реци мени,
Да не вежем, мој цвијете румени;
Јер бих јунак ја жудио знати,
Јел' те коме обећала мати?..

И т. д. Као што се види, и ове се пјесме одликују простотом народнијех пјесама и чистијем језиком. Већином су попријеклом с Корчуле и из Пељешца. Ми држимо, да је г. Главић добро учинио, што је и на овакве пјесме обратио своју пажњу.

Само ћемо примјетити особито односно народнијех пјесама, да нам у очи пада оно често умећање предлога између именице и придјевка. Тако ћете ту наћи сијасет оваквијех стихова:

Кад су дошли дворе пред бијеле;
У то б'јели у двор ушеташе;
Нег се кули по танахној шећеш;
Да ти бјежиш зелене у горе;
Тад се ноге на лагахне скаче;

мјесто:

Кад су дошли пред бијеле дворе;
У то у двор б'јели ушеташе;
Нег се шећеш по кули танахној;
Да ти бјежиш у горе зелене;
Тад се скаче на ноге лагане —

који су стихови много бољи, да и не говоримо о правилности реченица.

Мала споменица са четстогодишње славе видовданске у Крушевцу и Миропомазане краља Александра у Жичи, написао А. Пајевић. Н. Сад, 1888; цијена 50 новч.

Ово је наслов књижице, што је скоро свијета угледала. Ево њезине садржине:

1. Од Биограда до Крушевца. 2. Крушевац уочи Видов-дана 1889. 3. Крушевац на Видов-дан 1889. 4. Крушевац 16 јуна 1889. 5. Из Крушевца у Краљево. 6. Из Краљева у манастир Студеницу. 7. Миропомазане краља Александра I. у Жичи седмвратној. 8. Манастир Жича у краљевини Србији. 9. Из Краљева у Крагујевац. 10. Неколико часова у Крагујевцу.

Књига је илустрирана шљедећим сликама: Насловна слика Александар I. миропомазани краљ Србије. 1. Кула Тодора од Сталаћа. 2. Црква Лазарица у Крушевцу. 3. Рушевине кнез-Лазарева града у Крушевцу. 4. Варош Крушевац. 5. Манастир Љубостиње. 6. Развалине града Маглича. 7. Манастир Студеница. 8. Манастира Студенице украс на надвратн. сјевер. врата. 9. Манастира Студенице украси стубаца јужних врата. 10. Манастира Студенице скулптуре са источне стране цркве. 11. Жича седмвратна. 12. Нова црква у Крагујевцу. 13. Гимназија у Крагујевцу.

Поред овако занимљиве и корисне са-

држине, г. Пајевић пише још просто и јасно, тако се не можеш књигом растанути, докле је до краја не прочиташ.

С тога ми можемо препоручити свакоме ову књижицу, тијем више, што јој је цио чист приход намијењен фонду дра Ђорђа Натошевића за удовице и сирочад учитељску.

Наши Листови.

У Биограду је почео излазити свршетком јула нов недјељни лист *Досишје* под уредништвом *М. Биљчевића*. Лист се неће бавити политиком него испитивањем социјалне и моралне стране нашега народа, па тражити најсигурнија средства, како да се друштвено стање поправи. „Успјешне политичке политике не може данас да буде без успјешне социјалне политике. Успјешне социјалне политике не може да буде без моралности као животног начела и носиоца сваке приватне и друштвене радње. Моралности не може да буде тамо, гдје влада незнање, себичност и безбожност. Нама требају двије свјетлости: свјетлост науке, која разгања мрак незнања, и свјетлост хришћанског милосрђа, која растапа лед себичности. И још нам треба још и једна свјетлост: свјетлост љубави према истини, која разгања мрачно царство лажи са свима страшним аветињама његовим“. У овоме мјесту из програма његова најбоље се огледа правац и тежња овога листа. У прва четири броја, што су нам стигла, находимо имена *Чедомиља Мијашовића*, *Милорада Шатчанина* и *Драгише Милутиновића*, који је започео писати о *Сликариству у служби вјере као среству за његовање срца*. У подлиску почео је излазити *Бадњи Дан* прича о духовима од *Ч. Дикенса* у преводу *М. Ђорића*. Цијена је листу 8 ф. на годину изван Србије.

Имамо да регистрирамо *Просвјету* лист за Цркву и Школу, што издаје Књ. Цр. Министарство Просвјете и Цркв. Дјела на Цетињу у мјесечним свескама. До сад је изашло седам свезака с богатом садржином. У неслужбеном дијелу доноси црквене проповиједи, исцрпни преглед *што се збива у православној цркви*, разне научне чланке, старине и црквено-просвјетне биљешке. Имамо да обратимо пажњу на изврсну радњу архим. *Н. Милаша*, професора у задарској богословији, из црквеног права под насло-

вом Црква и Држава, на чланке П. А. Ровинског под насловом *Смисао и значење шеокрашке владавине у Црној Гори, и Значај битке косовске* и на врло важну студију о Минералним слојевима Црне Горе од Л. Балдакија. Цијена је листу за Црну Гору ф. 2, изван Црне Горе ф. 3.

Просвјета доноси имена својих претплатника, одакле видимо, да их има врло мало изван Црне Горе. Је ли могуће, да толика равнодушност влада по пространом Српству према стању и развјетку цркве и школе у Црној Гори? Инак ушљед лијепога одзива из Русије уредништво је морало латити се и другог издања првијех свезака *Просвјете!*

У *Сплету* излази *Bullettino di Archeologia e Storia dalmata* у мјесечним свескама под уредништвом проф. Фр. Булића. Лист је уљего у дванаесту годину свога живота. Служи се и српским језиком. Ми смо примили првијех шест овогодишњих свезака са овом садржином: *Inserizioni inedite (Salona); Una statueta di bronzo di Giove del Museo di Spalato (con una tavola); Lucerne di terracotta; Nadpis iz doba hrvatske narodne dinastije; Otok Korčula pod engleskom vladom; Serie dei Reggitori di Spalato (1387); Le Gemme del Museo di Spalato; Nomi e marche di fabbrica su tegoli, embrici, mattoni ed altri oggetti fittili acquistati pel museo nell' anno 1888; Predgradje Sibenika; Nadpisi iz mletačke dobe; Il monastero e la chiesa dei Ss. Cosma e Damiano sull' isola di Pasmano; O portalu stone crkve spljetske; Vrhgorski serdar Miletić; Giovanni Antonio Barbaro peral-Serenissima Republica di Venezia Provveditor generale in Dalmazia et Albania; Vojvoda Kruta; La famiglia Foxia i Fozza; Serie cronologica dei provveditori veneti di Clissa dal 1662 al 1797; Starinske iskopine u Jesenicam Poljica; Illustrazione alla storia di Castelnuovo di Cattaro.* Лист доноси и разне додатке. Тако је ове године донио врло занимљив опис на италијанском језику острва Корчуле и Мљета из дјела *Dalmatia the Quarnero Aud Istria* од G. Jackson-a, па о њјгдашњој приступаоници стоне цркве spljetske од Ђорђа Стратимировића. Цијена му је ф. 4 или фран. 10 на годину.

Босанска Вила слиједи нам редовно долазити са занимљивом и разноврсном садржином. Дошао нам је већ и број 16. Већ је довршена приповијетка „Из књига ста-

роставних“ под насловом „*Краљ Војислав Травуњанин*“. Ми обраћамо пажњу на ову лијепу историјску приповијешку, што је ријеткост у нашој књижевности. Осим забаве, читаоц ће ту наћи и поуке из историје и географије српске. Писац непознати приповиједат стилем простим, јасним, снажним, рекли би смо библијским. Ми би смо му препоручили, да продужи. Приповијетка В. М. Марина *Одбјегла за јабанца* доста је добра; такођер *Наћени Дневник* Лушана Лемајића. Пјесама има од *Змајована, Лојислава, Ј. Берсе, Владимира Тројановића, А. Р. Шаншића, Васа Крстића (Љубисава), Д. Миковића, Љубинка и Јов. А. Дукића*, међу којима и врло лијепа пјесма „*Сеоски Часи*“ од Томпа у преводу *Лазара Николића*. У 10 броју свршава се чланак „*Српска народња ношња у босанској крајини*“, а почиње врло важна расправа „*О натпису Херцега Стефана у горашкој цркви*“. Даље доноси „*Писма у доколици*“, од *А. Стражишћа*, „*Нешто из народне медицине*“ од С. У. и народнијех умотворина. Међу сликама ћемо споменути новопосвећеног Митрополита Херцеговачког *Серафима*, пјесника *Вл. М. Јовановића*, задужбину Дрљачину *Српско-православну школу у Новоме, и град Призрел.*

CRNOJEVIĆ

Изашла је друга овогодишња свеска *Љетописа* Матице српске овом садржином: 1. Манастир Лепавина. Прилог к српској историји од *Владимира Красића*; 2. Биографија Јована Витковића. Написао *Гаврило Витковић* (Насталак); 3. Производња ракије у нашем народу. Од *Мише Петровића*. (Свршетак); 4. Удовица. Приповијетка *М. Савића*; 5. Говор у славу и спомен владике Никанора Грујића у свечаној сједници светосавској Матице Српске овогодишњој од *Мише Димитријевића*; 6. Средње школе у Србији. Јавно предавање Ипоља Фехера у Будим-Пешти 6 Марта 1889. Превод с мађарског; 7. Пијаћа вода како се набавља и испитује са додатком анализе пијаћих вода у Бачкој. Написао М. Петровић. Оцјена *Бранка Анковића*; 8. Читула. Иван Антуновић; 9. Извод из записника књижевног одбора и одјељења Матице Српске г. 1888.

Не можемо да не речемо, да нам ишћаше милије бити, да је орган једног нашег књижевног друштва изоставио предавање г. *Ипоља Фехера* о средњим школама а Србији и још у преводу с мађарскога, ма какво било то предавање. Но опет добро

нам је дошао тај рад ученог Мађара у српском преводу у органу Матице Српске као — укор, колико раде наши учени људи и књижевници на пољу нашег међусобног проучавања и упознавања.

С п у т а.

Од „Ивана Косачића“.

На 26 јула кренем с Цетиња, да обиђем мјеста живовања Вука и Никца Томановића, кнеза Рогана и кн. Бајка. Ведро бјеше, илински жаропек, да изгорим од врућине; али полагамо од лада до лада приспијем на конак у Изворе и заноћим код Н.....е К.....а К.....а. Ту још бјеше неколико људи дошло на конак. Сјутра-дан подралим и за сат дођем у Трешњево. Отолен кренем испред ноћи, а самном поп Трешњевачки С. Кнежевић правцем к Пустом Лисцу. У путу срету нас неколико момчади и Ђевојак, десет једрице пуне зрелих планинских малина, чим нас понудише и ми се доватисмо из сваке једрице, да не бисмо коме криво учинили. Још собом узесмо од њиховог друштва момче Николу; он зна пут до врх Лисца, а ми добро не знамо, па да не бисмо куд залутали.

Већ је и мрак, па кренемо напријед. Ноћ је већ, али свјетлост мјесечева чини нам лијепу услугу. Идемо ти проз неакве рупе, не знам ни сам кудије, — те ће Никола:

— Знате ли: како се зове ово мјесто? Е... Овудије су били огњеви турских чета, кад је оно Никац од Ровина био на торини на врх Кобиљег-дола, па изишао више торине у Кобиљу Главу, и отолен видио огњева, па заврнуо овце извише Извора, те га Турци у јутро не нађу на торини, па крену натраг, а Никац им се јави сврх главеце: „Ајте овамо, Турци, није Никац утека, но га ево код оваца!“ — Турци по гласу отиду и нађу Никца код оваца и заврну му овце, па их крену пут Никшића; а Никац пуни џефердар и гађа Турке, не оставља их на миру. У то Никцу дошла помоћ, те поћерала Турке и вратила стоку. Веле, — да су и саме жене биле дошле у помоћ; тако сам чуо ће причају, — па се и у пјесми пјева:

Ал' Даница, Васкова баница.
Сама носи девет џевердара.

(„Срп. Огледало“.)

Но ви заборавих казати, да се ово зову: Савине Крушке, а ја мним — читали сте обоица ону пјесму за Никца... Овђе је било много крушака, а ето их и сад има дивљијех проз те руине, но се не виде поноћи. Ово је гласито мјесто одавно и овдје су вазда чете почијевале, као што бјеше ова турска починула, кад удрише на Никчеву торину.

У томе опазимо огањ усред Пустог Лисца, а чуемо и псе ће лају на торова у Лисцу. Туда нас срету лаки повјетарац доносећи нам мирисе свакојаког планинског цвијећа. Мало понавине срету нас двије куће, а међу њима обор. То је била капетанова торина. Торина се зове ће се сваке зиме стоји са стоком; а тор, ће се по за мало стоји преко љета, да се само земља огњоји, па се преноси на друго мјесто.

Продужимо навине, вијугајући; за по сата, ево нас на капетанов тор. Ту нас лијепо дочекају: љеба шенична, скорупа, сира, млијека (говорећи млијеко неки разумију само кисјело, а варено — вареника, неварено — јамужа), студене воде, сњежанице, а уз то добре воље; па на овом мјесту и што ћеш боље?! Још набацаше доста сувијех ћапаника, да се не пометемо. Један сат и по ту посједимо у лијепој разповори, па простремо уз огањ и посипимо. У јутро се рано разбудимо, па мје сто кафе скорупа заложимо.

Моле не још, да се вратимо на ручак, али нијесмо мислили овудије се вратити. Кренемо и за по сата лаким кроком ево нас на врх Лисца, ће нађемо џелеп коза и оваца, ће пасу по ладу, а код њих сједи један старац висока пораста, широких плећа, сиједе косе и бркова, пријех очију, дебела врата и великим длакама по љесици покривених шака.

Већ смо изашли, а сунчани зрак тек се показа и просу се по врховима већих брда. Почнемо разгледати на све стране; видимо: Ловћен, Румију, Дурмитор, Ком, Војник, Његош, Вољујак, Велеч, Бабу и друге врхове, а под нама се види нишњико поље, Рудине, па још друге околине испод Лисца.

Брдима и Арбанашким планинама бјеше чајина пала, те се не могаху добро распознати.

На врх Лисца озидана је као напуњен кошар гомила камења, коју зову „пирамида“. Ово је озидано — како ми казују — г. Ровински, кад је излазио на Лисца. У осам сата кренемо низ Лисца осојном страном,

која је покривена крупном, а густом гором: бором, јелом, јавором, буквом и др.

Чујемо вику испод дрвећа; пођемо напријед и наљеземо на снијежницу, из које четири чобана снијег износаху, над корита кладњаху и ватру пираху, да снијег топе, да им стока пије. Ниже снијежнице је једна пећина, изнад које се издигла висока греда; ће ћете виђети гњијезда орлова и голубова. Овђе је једно уско грло, којим се улази у једну пећину, којом се може много одити испод земље при свјетлости лучевих зубаља, из које износе велике клинове леда у највећим сушама, кад нестане и снијега у сњежанице. Пред самим грлом биле су неколике ледене санте и не могасмо уљећи због велике студени, но продужимо пут даље. При подножју осојне стране, пролазећи испод јела и борова, наиђемо на древад, ивовине највише, а последије букве и другог; и туда бијаше много јагода и малина. Дивне бјеху, али се не заустављасмо око њих. У девет ево нас на тор једног усташа, који ради земљу другога, „а има крд стоке ка' иједан Цуца“. Родом је Цуца, али је стојао у Кривошијама, па овђе се настанио, кад се оно побунише Кривошијани. — Одма закла младе, ли лијепе нас угости.

У четири кренемо к Трешњеву; свуда нам износаху млијека куда пролазасмо. Свратимо у једну кућу, па и ту нађемо извањца, госта, који је био у Х као у Даље кренемо по ладу мраком наљеземо покрај Мекс Локве, код које се налази један дђ повелики; тако звани Мекс-до, окле допираше к нама одјек гласова вишине људи. То је одио Бригадир и шњим неколико главара да нешто суде на клачину.

Продужимо и по мјесечини сађемо у Трешњево. Сјутра-дан око два сата кренемо к Трџинама. Мало нам је заћи покрај Никчеве торине, али немари, ођемо, да је видимо. Наљеземо на кућу једног усташа, брата оног, те нам јуче под Лисац кла јагњића, те нам овај издалека вели: „добро дошли, поштени Срби!“ а ми њега још и не видимо.

И овај нас части „по приморски.“ Између осталог имаше и кап меда, нешто медовине, а и виноградских капљица. Кренемо, те нам — кад је добро, нека је и боље — даде пратиоца, да нас поведе на Никчеву торину и да не на пут изведе. Дођемо и на Никчеву Торину.

Шта ви мислите?! постоји ли данас

та торина? Је ли још Никчева колиба „жива“? Не богме, брајане мој! — На врх пољница Кобиљег дола, под Кобиљом Главом, при једној главичици, у локвастој долиници види се у реду неколико крупних камена; ту вам је била Никова колиба или боље рећи станица, а код овога налази се траг од међе обора Никчева, ће је стоку затварао.

Продужимо и изађемо на пут, који води Прентином Лаством к Трџинама. Пошто смо добар кварат одили испод доста крупне и густе горе, дођемо на једно пресло, које се зове Гробнице; али нема ништа да се ту види него само неколико шкрипова набачаних камења. Мало по лијевој страни — кажу — има јама, у коју је један бег — кад их она 70 пофаташе — бачио сабљу и двије леденице, па рекао: „ако ће мене каури и уфатити, баре вас неће дофатити! Мало напријед наљеземо извише једне боорине, готово испуњене камењем. Ово је она боорина, ће бјеху посидели аге и бегови херцеговачки и босански, кад их пофаташе Црногорци једно јутро седамдесет на броју. По лијевој је страни Кокотова Глава коњику непрелазна, а с муком и пјешаку; па бегови побјегли од Кокотове Главе, те се низ једно ждријело увале у ову боорину, која тада бјеше много дубља и густом гором покривена, па се надаху, да их наћи неће; — да умједоше, утекоше, јер бјеху изашли на пут, али „тако им је Бог судио!“ Даље идемо из рупе у рупу, налазимо покрај чобана и најпосље наљеземо проз Прентин-до, ће се и свршује Прентина Ластва. Даље нас води пут покрај Лачевог дола. Овде се налази скоро издубљена и ограђена вода, а више воде накрај самог пута једна буква, која — бих река крије под кором неколико теста година.

Поћном тишином идемо даље, и изљеземо на Пресејку, ће оно пресејкоше Турке, кад бегове пофаташе; па нас одведе пут једном страном, те пособом, десно видимо Ровине, а изнад нас уздигла се Веља Врха. Даље пролазимо кроз Проков-до, кији је био насељен прије него Трџине, јер — како предање гласи — Лако, први досељеник на Трџине, нађе у Прокову-долу једну бабу и шћер јој, којом се ожени. Оне нијесу тада имале више фамиље, него су им чељад била прије тога помрла од болести. Од овог Лака су Рогановићи и још нека браства, а од брата му Срдана Томановићи.

Посље Прокова-дола срету нас Трџине,

па прођемо даље, у Круг те заноћимо код свјештеника. Освану неђеља те отидемо на Трњине, ђе је црква, на летурђију. Црква је доста пространа, има 10-12 икона; остала су мјеста празна на темпљу, која би требало иконама попунити. Овде је била прије мала црква из давног доба. Ни звона још нијесу набављена, него имају само једно малено звонце. Овај храм посвећен је Св. Николи, а обновљен је 1882 год. После службе отидемо што заложити, па после опет изађемо на раван трнинску у ладу под орасима, којих је овуда неколико десетина. Пораст им каже, да броје теста година. Ту се скупило неколико људи, те нам причају по ђе-што.

Мој сапутник отиде испред вечера к Трешњеву, а ја остах, те кренем у јутро по ладу, и нађезем преко села Липе, у ком је село кула Жутка Лишљанина, од које се и данас — како ми казаше — налази кућиштина.

Љетина кроз све Цуце добра је: зелени се као море; надати се је добру роду у овом племену.

Културне биљешке

(Светосав ком Дому) у Црној Гори положен је темељ 2 августа, као на дан рођења младог краља Александра I. у присуству самог Краља, Намјесника и Министара. Црквени обред извршио је Митрополит Михајило са Владиком Никанором и многобројним свештенством.

Том приликом наш омиљени пјесник *Каћански у Великој Србији* (Нади) написао је ову лијепу пјесму под насловом

Светосавски Дом.

Раздрагала с' срца српска,
Разиграле с' српске руке,
Да подигну беле дворе
Од просвете и науке,

Милом роду свом;
На развала Принчев-хана
Даворовог негда стана

Светосавски Дом.
Да нам српчад са сви страна
Нађу својој души хране,
С' Шар-планине и Балкана
Нађу рање богодане

Српском срцу свом —
Да их гађи и опрема
И за свету борбу спрема
Светосавски Дом.

Да се српска реч поштује
Свуд гдје год се Србин бави,
Свуд гдје год се српски чује
Да се српско име слави

На Балкану том,
Да међу све Србе праве

Дух унесе светог Саве
Светосавски Дом!

(Концерат у Зетском Дому) давала је гђица *Зорка Остојићева*, пјевачица биоградског народног позоришта 27 августа. Гђица Остојићева располаже меканим слатким гласом врло добро школованим. У некијем комадима заносила је публику до правог усхићења, те их је морала опет отпјевати. Особито се допала старосрпјанска пјесма *Стојанке*, композиција Маринковића. Кад је програм био свршен, публика је још који комад чекала, и пјевачица ју је задовољила. Штета само што се није могао наћи нико, ко ће је пратити на гласовиру, којим већ располаже Зетски Дом. Још му је љетос поклонила Свијетла Книгињица *Олга Данилова* свој овдјешњи гласовир. Публике је врло мало било према љетошњијем посјетама у циркусу, премда су цијене биле умјерене. Из дворских кругова био је Ђваз Арсеније Карађорђевић; од дипломата био је сам инглешки отпраник. посала. Госпођица Остојићева у путу давала је концерат у Задру, Шибенику и Сплјету са добријем успјехом. На повратку ће давати концерте у Котору и у Дубровнику. Ово је прва српска умјетница, што у поморју народнијем мелодијама слушаоце усхићала. Исака јој је хвала и у будуће све бољи успјех

(Васил Николајевић Соколов,) руски сликар, бавио се код нас скоро два мјесеца. До сада од више година он се бавио у Италији, гдје је и лијено име добио својим радовима. Поводом свечаности о доласку Великог Ђвеза Петра Николајевића дошао је на Цетиње; и такав је утисак учинио на њега овдјешњи живот и природа, да је зажелио пропутовати мало и по унутрашњости. И напавши прилику он то није пропустио. А та је прилика била љетошња научна екскурсија до Андријевице нашег Павла Аполоновића Ровинског, његовог сународника, који боље познаје Црну Гору од иједног Црногорца. Отишли су преко Ријеке Црнојевића и Подгорице-Миркове Вароши управо у Лијеву Ријеку. Отоле у Морачки манастир, Колашин и Андријевицу. На томе се путу г. Соколов забавио свега три недјеље. Био је усхићен дивном импозантном природом, оригиналним типом и животом народним и грађевином немањичке задужбине морачке. И у тој грађевини он је нашао оригиналности, до сада непознате у архитектури. Наравно, он је донио собом скице од свега

тога, и ми смо уживали гледајући их. Ко се разумије, у велике хвали ове скице његове, и ми се надамо, да ће брзо свијета угледати у ком илустрованом листу руском, што би много допринијело купознавању наше отаџбине у братском нам народу рускоме. Г. Соколов се заљубио у ове крајеве, куда је свуда стекао симпатија, и то нам даје наду, да ће нас он опет брзо посјетити. По свој прилици, њему је намијењена улога да моћу дивне умјетности упознава Црну Гору са Русијом.

(С париске изложбе) Велика Србија доноси извјешће о словенским умјетним радовима, из кога вадино шљедеће:

„На Марсовоме пољу, у галерији пављона за лијепу умјетност налази се одјељак српског сликарства и вајарства, истина не у великоме броју али за то не лоше по каквоћи. Србија је изложила 20 слика у масним бојама, које су производи пет умјетника, сем тога шест статуа и попреја, радови двају вајара. То заиста није много али као први покушај довољно је. Важно је то, што се код Срба виде двије особине, које су већ давно познате из њихових пјесничких производа: неподражавање страних облика и паметни патриотизам, те је она на првоме мјесту народна при избору замисли (сике). Млада српска живописна умјетност лако се је могла занијети за сликањем женскога тијела у француском укусу, али она није пала у ту погрешку и не подражава никоме већ иде својим путем. Тако су Урош Предић и Ђорђе Крстић изнијели неколико дивних историјских и војничких слика; а нарочито Крстић насликао је знамениту епизоду из косовске битке (смрт цара Лазара) а Урош Предић насликао је слику „Босански Бегунци“. Гђа Ана Влаховићка је показала да и српска жена умије да влада са крупним замислима: њезина слика „Повратак из рата“ и „У Харему“ доказују без сумње таленат. Тенковић и Тодоровић послали су ваљане портрете. Овај народни правац огледа се и у српској скулптури. Јовановић је приказао српскога гуслара и попреје младога Црногорца, други вајар попреје знаменитога Вука Караџића.“

Библиографија.

Лазар трагедија у пет чинова написао Милош Цвишић. (Ова је књига награђена из књижевнога фонда Илије М. Ко-

ларца). Прво издање. Биоград. 1889. Цијена 2 динара.

Пјесме Војислава Ј. Илијћа. Биоград, 1889. Цијена 1.50 пр. дин.

Вихар. Биоград, 1889. Цијена 1 динар.

Поменик добротвора и утемељача друштва Св. Саве. Биоград, 1889.

Општи земљопис за најстарије разреде народне школе са особитим обзиром на аустро-угарску монархију, саставио Јован Благојевић, треће прегледано и поправљено издање. Одобрено од народ. црк. школ. Савајета. У Сомбору 1890. Цијена 36 новчића.

Извјештај о правосл. богосл. заводу у Задру за школску годину 1888—89. Година XI. Задар, 1889.

Бранич српскога језика у славу г. Љуб. Стојановића од Јована Живановића. Одштампано из Кола. У Биограду, 1889.

Исправке.

Односно планина и брда црногорских у IV. свесци „Нове Зете“:

I. Лукавица, и ако је у неколико ближе положају Ровачком, није она ровачка планина, него планина *пиштерска*.

II. Троица је у горњој Црмници више села Подгорице.

III. Голија више Дуге није 1113, него *меш. 1913* висока.

IV. Криви-до под Кључем источно Колашина није 1883, него *меш. 1833* висок.

Јавна преписка.

Г. Ђ. С. Колашин. Узимљемо на знање ваше обећање; само нека је добре воље, па ћете успјети. Пријатељски поздрав.

Србин Сарајлија — Шехер Сарајево. Хвала ви — само продужите. Пријатељски поздрав.

Г. И. Н. З. Будва. Примили смо и употребимо; само купите и даље. Поздрав.

Г. М. М. В. Биоград Обраћамо Вашу пажњу на приказ наш г. Главићеве збирке народних пјесама у овој свесци. Пазићемо и унапријед. Пријатељски поздрав.

Г. П. И. В. Берковица (Бугарска). Обзиром на књижевност и на ауктора штампали смо; као што и будуће нећемо одбијати добре преводе умотворина, чувених руских приповиједача и у опће словенских. Иначе из туђих књижевности не примамо преводе већ добрих пјесама.

Слав. уред. Дабр. Босавског Источника, Сарајево. Жао нам је — већ треће свеске немамо; ако би се ко одазвао на нашу молбу, већ у листовима објелодањену, те нам поврати свеске, које није платио, ми ћемо се и вас сјетити.

Уређује Др. Л. Томановић.